С. VIII. 45.

ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

1930

VI

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

Річна передплата . . . . . 13·— зол.
Піврічна » . . . . . 7·— »
Квартальна « . . . . . . 3·50 »
Для членів »Червоної Калини« 3·— »
ціна поодинокого числа . . . 1·20 »
Для заграниці 2 $ річно.

За кордоном можна дістати »Літопис Червоної Калини«: **В Сполучених Держ. Північної Америки: The Ukrainian Legion, P. O. Box. 578, Philadelphia, Pa. USA. / В Канаді: The Ukrainian Legion, Winnipeg, Man. P. O. Box 2121 / В Румунії: Dmytro Herodot, Bucarest, IV. Delea Veche 45.**

АДРЕСА: ЧЕРВОНА КАЛИНА, ЛЬВІВ РУСЬКА 18/III.

КУПУЙТЕ ВИДАННЯ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

Ціна для нечленів членів

Берестейський мир, з нагоди 10-х роковин 9. II. 1928. Спомини та матеріяли. Зладив І. Кедрин 320 стор. і 16 ілюстрацій . . . . 8 зл. 4 зл.
Федір Дутко: **Глум.** Оповідання, ст. 52 1·20 « 60 «
Д. Дорошенко: **Мої спомини про давнє минуле.** Частина I.-IV. . . . . 8·40 « 4·20 «
Богдан Лепкий: **Слота.** Поезії . . . 90 « 45 «
От так собі. Мініятури, стор. 129 . . 1·50 « 75 «
Між молотом і ковалом. Причинки до історії Укр. Армії. Сторін 79 . . 1·50 « 75 «
Ст. Левинський: **Від Везувія до пісків Сагари.** Сторін 84 . . . . . . 3·25 « 1·70 «
Халіда Едіб: **В огні.** Повість з турецької визвольної війни. Сторін 234 . . 4·50 « 2·25 «
Василь Софронів: **Грішник.** Нариси. Сторін 104 . . . . 1·50 « 75 «
Микола Голубець: **Львів.** Сторін 179 3·— « 1·50 »
А. Вільшенко: **Життя і пригоди Цяпки Скоропада.** Сторін 267 . . . 4·50 « 2·25 «
Роман Купчинський:
I. **Курилася доріженька** Стор. 208 4·— « 2·— «
II. **Перед навалою.** Сторін 192 . . 4·— « 2·— «
Федір Дудко:
I. **Чорторий.** Сторін 192 . . . . 3·50 « 1·75 «
II. **Квіти і кров.** Сторін 192 . . . . 4·— « 2·— «

Ціна для нечленів членів

III. **На Згарищах** . . . . 4·— « 2·— «
Ген. Всеволод Петрів: **Спомини з часів укр. революції.**
I.—III. Частина. . . . . . . по зол. 3·50 « 1·75 «
Юра Шкрумеляк: **Чета крилатих.** Сензаційна повість 17 арк. друку . 5·— « 2·50 «
Др. Степан Шухевич: **Спомини.** (Причинки до історії УГА. на підставі записок та власних переживань)
I. — V. Частина . . . . по зол. 4·— « 2·— «
Богдан Лепкий: **Зірка,** пов. з повоєнного життя . . . . 3·50 « 1·75 «
Володимир Лопушанський: **Перемога — повість з визвольної війни.**
I. і II. Частина . . . . . по зол. 3·— « 1·50 «
Максим Брилинський: **Хресний вогонь.** Воєнні нариси . . . . 3·50« 1·75 «
Т. Г. Масарик: **Світова революція** . 13·50« 6·75 «
Др. Ст. Шухевич: **Видиш брате мій** (8 місяців серед УСС-ів) . . . . 4·50 « 2·25 «
Др. Ганс Кох: **Договір з Денікіном** 1·80 « 0·90 «
М. Галаган: **З моїх Споминів** . . 4·— « 2·— «
Микола Матіїв-Мельник: **На чорній дорозі** (новелі) . . . . 3·50 « 1·75 «

НАСІННЯ

ВСІХ ГОСПОДАРСЬКИХ РОСЛИН І ЦВІТІВ ВИПРОБОВАНЕ НА ДОСВІДНИХ СТАНИЦЯХ ЯК:
КОНЮШИНИ червоної і білої чищеної, за ґарантією вільної від перстенця.
БУРЯКІВ пашних і городових: Мамути, Екендорфи жовті і червоні, цвиклові й інші.
ТРАВ: люцерни правдиво французької, тимотки, райґрасів, сераделі, еспарцету і других, кінського зуба, вики, люпину.
Всіх родів городовини і цвітів на вагу, як також паковне фірми світової слави МАВТНЕР поручає:

„НАРОДНА ТОРГОВЛЯ“

Рік заложення 1883.

у всіх складах, а саме по містах: Львів, Станиславів (2 скл.), Перемишль, Тернопіль, Дрогобич, Коломия, Стрий, Снятин, Самбір (2 скл.), Рогатин, Броди, Сянік, Городенка, Борщів, Золочів, Збараж, Косів, Мостиська, Сокаль, Турка н/Стр. і на Волині у Луцьку (2 склади).

④ЛІТОПИС
ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ
ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ
II. Річник
ЧИСЛО 6. * ЧЕРВЕНЬ * 1930

Полковник У. Г. А. Альфред Шаманек.

Українському невідомому воякові

Як Він в засвітний край спішив
через кріваву річку,
нiщо на знак свій не лишив,
лиш жовто-синю стрічку.

А як буй-голову Він клав
в боях на слави полі,
нiщо у Бога не благав,
лиш Україні волі.

Тепер на віки вже заснув
під земленьки покровом,
а нарід Його помянув
сердечним, теплим словом.

Але в спокою не засне
(бо Він є волі сином),
аж нарід Його помяне
великим, смілим чином...

Марійка Підгірянка

Уот Уітмен

Я чув, як мати всесвіта...

Я бачив, як мати всесвіта, що в задумі на своїх убитих задивилась,

В одчаю очі впялила в пошарпані тіла і члени, які вкривали боєвище,

(Остання гармата замовкла, лиш запах диму ще снується) —

І чув, як вона сумовитим голосом, понад ними поважом проходячи, свою землю закликала:

Вісси їх, як слід, моя земле, кликала вона; доручаю тобі не минути ні одного з моїх синів, не лишити ні атому з них;

І ви, ріки, прийміть їх добре, заберіть їх дорогу кров;

Ви, кровю напоєні місця землі і ви, вітри, що пливете високо, легкі й байдужі;

І ви всі, соки землі і росту; ви, глибини моїх рік;

Ви, склони моїх гір; ви, ліси, забагрені просякаючою кровю моїх дорогих дітей;

Віссіть їх, дерева, глибоким своїм корінням і передайте в заповіті всім майбутнім деревам.

Півдню і півноче, прийміть моїх покійників, прийміть тіла моїх молодих мужів і їх дорогоцінну кров;

Уважно мені зберігайте її для будуччини і поверніть мені назад по довгих літах,

По століттях, у незримих соках і пахощах землі й трави,

У вітрах, що віють від піль, поверніть мені моїх коханих, моїх невмирущих героїв;

По століттях видихніть їх знову; видихніть мені на ново їх душі, щоби не затратився ні один атом.

Літа і могили! Повітря й земле! О мої покійники! О солодкий аромате!

Видихніть їх знову, моїх невмирущих, коханих покійників! По літах, по століттях!

З англійського переклав Мирон Заклинський

Полковник У. Г. А. Альфред Шаманек

В десяті роковини смерти

Написав: *Др. Степан Шухевич, б. отаман УГА*)*

Двацять другого травня минає сорок сема річниця уродин людини, що в трицять пять літ пізніше мала відіграти преважну ролю в долі й недолі Української Галицької Армії.

Двацятого травня ц. р. минає десята річниця трагічної смерти людини, що хоч чужа по народности, як найтісніше звязала себе з українським народом, що в творенні майбутньої долі українського народа перебула найкращі хвилини свого життя, що в службі цьогож народу посвятила все, що найдорожче, бо свою кров і життя.

Тому, здається мені, що не від речі, а навіть нашим святим і загальним обовязком є, в ту хвилину згадати про цю людину, пригадати собі її життя, її пориви, її важку працю, та віддати шану його памяти, яка повинна остати серед нас віковічною.

* * *

Бл. п. полковник ґен. булави Альфред Шаманек уродився дня 22. мая 1883. у Львові, в родині австрійських урядовців і вищих старшин. В хлопячім віку покинув Східну Галичину і поступив до військової академії (1901—1903). З вибухом світової війни виринає Шаманек як сотник ґенеральної булави знову же на терені Східної Галичини — в Щирці. Разом зі своїм корпусом перебуває важкі бої і катастрофальний відворот в Галичині, а опісля приймає участь в тяжких карпатських боях.

По битві під Горлицями Шаманек переходить на італійський фронт до Каринтії, а згодом призначено його начальником ґенеральної булави східного корпусу, що мав відійти на близький Схід, як допомога турецькій армії, проти Анґлійців. Та на війні положення змінюється з кожним днем, з кожною годиною, з кожною хвилиною. Така нагла зміна відносин на фронті спричинила, що східний корпус не відійшов на Схід, але мимо цього його начальник булави Альфред Шаманек таки відійшов у Сирію. В 1918. р. бачимо Шаманека в Дамаску. Там на близькому Сході зразу виявилися Його великі спосібности як старшини ґенеральної булави, так що за великі заслуги турецький султан наділює його високим оттоманським відзначенням.

З кінцем світової війни і розвалом армій центральних держав анґлійській команді вдалося захопити Шаманека та інтернувати. Але не довго просидів він за кільчастими дротами; Йому пощастило утікти з табору інтернованих і приїхати до Відня, де зараз же зголошується до уповажненого Західно-Українського Уряду. Нині просто неможливо ствердити, що кермувало його постановою, але з певністю немалу вагу відігравало те, що Шаманек хотів прислужитися цій рідній країні, де родився і тому народові, серед котрого пережив свої дитячі літа.

В Галицькій Армії зпершу був Він начальником т. зв. матеріяльного штабу при Начальній Команді а в половині квітня 1919. р. призначено Його начальником ґенеральної булави II. Галицького Корпусу. Цей корпус мав ще назву: »Осадний Корпус« тому, що війська цього корпусу облягали Львів.

В дуже невідрадну хвилю обняв Шаманек свої нові обовязки. За часів попереднього начальника ґенеральної булави полк. Паппа корпус був майже пасивний. Ця нечинність мусіла до певної ступені здеморалізувати вояцтво — як взагалі деморалізує всяка безчинність. Часто густо можна було почути між вояцтвом, а то й між старшинством нарікання на командування за те, що воно не наказувало остаточного наступу на Львів. Під той час залізничий шлях Краків—Львів попав в руки противника, а IV. золочівська бриґада зовсім непотрібно втратила Чортівську Скалу. Ця остання втрата не мало вплинула на погіршення настроїв серед вояцтва, яке трівожилося перед новими невдачами, бо відомо, що нещастя завсігди ходить в парі, а вояк стає на війні забобонним.

Шаманек, тоді вже підполковник ґенеральної булави, наче вілляв трохи свіжої, теплої крови в жили зневіреного вояцтва, а корпус почав проявляти рухливість і більшу живучість.

Та все те було вже аж надто припізнене. Аж надто пізно віддано в його руки такий провід тоді, коли вже в дійсности на можна було нічого зробити. Незначні акції тут і там піднесли, що правда, настрої духа в корпусі, але на загальне положення вони не мали ніякого впливу.

Командування польської армії дістало нові і сильні підкріплення. Розвідка заповіла, що противна сторона готується до наступу, який пізніше названо »великодною офензивою«. Противник рішив прірвати перстень, що здушував Львів і в дальшій консеквенції зліквідувати нашу армію. Треба було приготуватися, аби гідно приняти цей добре зорґанізований і важкий удар.

І тут показалася велика вартість нового начальника ґенеральної булави II. Гал. Корпусу. Про це моглиби багато сказати не тільки старшини, що були приділені до команди корпусу, але також і багато фронтових старшин. »Хто глядів тоді в Бібрці за Шаманеком, цей мимохіть мусів відчути пошану для цеї залізної людини. Від 5.—8. години при телефоні, від 8.—12. год. в окопах, від полудня до півночи знов при телефоні, а щойно від півночі до зорі спочинок і той при телефоні«, пише про нього сот. Ганс Кох. А фронтові старшини знають із власного досвіду, що коли десь там пізно-пізно в ночі, або й над раном котрий з них по телефоні викликував команду II. Гал. Корпусу, завсіди діставав відповідь »тут Шаманек«. Інші відпочивали, бо їх валила з ніг утома, а Шаманек, напрацювавшися цілу днину, і в ночі не покидав свого тяжкого і відповідального становища. Одягнений клався на ліжко з привязаною до уха слухавкою полевого

*) Пишучи цю згадку про бл. п. Альфреда Шаманека покористувався я здебільша статею сотника УГА. Ганса Коха п. з.: »В другі роковини смерти полк. ґенер. булави Альфреда Шаманека«, що була поміщена в »Українськім Скитальці« ч. 14. з 26. червня 1922. Деякі уступи просто виняті з тієї статті. Решту доповнив я власними спостереженнями, а дещо оповіданнями сучасників

телефону, аби бути готовим на кожне найменше візвання.

І так день в день, ніч в ніч.

Так щиро дбав він про долю частин відданих під його опіку. Та подивугідна роботячість Шаманека, та його залізна ви'тревалість при праці, може бути світлим прикладом для нас усіх.

»Самостійний, створений до небуденних обставин, з великим розмахом до діланчя, впертий, коли хто хотівби посягнути по. його верховодські права. Палкий, гнучкий ум, майже нервовий, смілий і рішучий, повний запальчивости, притому знаток теорії, що рішає самостійно, але з розмахом. Усі його рішення повні інтуїц'йного, фахового, військового знання...« Так характеризує підполковника Шаманека сотник Ганс Кох. А він знав його найліпше. Був його сталим помічником, його правою рукою, від половини квітня 1919. р. аж до весни 1920. р. Слова сотника Коха про Шаманека будуть здається найбільше авторітетні.

До тих слів требаби ще дещо докинути. Шаманек це була незвичайно щира душа. Підступу, скритости, злоби ніхто не міг у нього добачитися. Прегарний, добрий товариш, відданий для старшин і вояцтва цілою душею. Дуже імпульсивний зі скорою реакцією.

Та не помогли спосібности, добра воля, розмах, роботячість і залізна витривалість Шаманека. Сумні і крайно невідрадні відносини спричинили те, що з залізною послідовністю мусіло прийти. Сталося те, що мусіло статися. Під натиском польських військ, Галицька Армія подається на схід.

Нараз приходить мабуть чи не найсвітліша хвилина в історії армії, одна із світліших хвилин нашої історії. Хто цеї хвилини дожив і її переживав, той мусів собі сказати, що варто було жити, а хто її не переживав, той не може зрозуміти тої велитенської насолоди, яку дає така чудова, світляна хвилина, коли і зимний камінь мусить зі зворушення задріжати і пустити сльозу радости.

Приходить день 8. червня 1916. року, коли наші частини прірвали польський фронт, заняли Чортків і гураганом перли на захід.

Нова Начальна Команда (ґенерал Ґреків і полк. ґен. бул. Штіпшіц—Тернова) ще не була обняла положення на фронті, ще не зовсім визнавалася в ситуації. Не було доброго звязку з частинами на фронті. Тоді в перших днях ініціятиву і провід перебирають на себе самочинно команди корпусів, а провідником акції, розумом всього стає підполковник Шаманек.

І знов настають дні і ночі горячкової праці, але цим разом праці хоч важкої, але повної найвищої насолоди, яку дає побідоносний похід, праці повної райдужної надії на велику, світляну майбутність.

Гураганом пруть вперед частини. Запорошені і спітнілі лиця сяють блаженною радістю, в повітрю лунає »а ми тую червону калину піднімемо«. Не йдуть хлопці, вони біжать лавами.

А проміж ними постать любленого начальника ґенеральної булави II. Гал. Корпусу підполковника Шаманека. Хоч перемучений, хоч невиспаний, він хоче бути близько першої боєвої лінії, щоби власними очима ствердити ситуацію.

Паде Чортків, паде Білобожниця, падуть вже й Трибухівці. Шаманека ніхто не є в силі вдержати при столику в команді корпусу. Він сідає до самоходу. Він мусить бути в Бучачі. Він мусить там бути перший.

Стріли роями бренять коло його уха, та він на це не зважає. Разом з першими стежами переїздить через горіючий міст на ріці Стрипі і як грім впадає до Бучача. Нагородило його українське населення міста. Самохід по береги засипало квітами. Все пхалося до самоходу, аби поздоровити улюбленого старшину.

Та у нього не було часу на привіти, не було часу на вислухування признань і подяк. Обовязок гонив його туди, відки мали виходити прикази. Самохід завертає і їде до команди корпусу. По дорозі Шаманек стрічає частини молодого вояцтва.

— Бучач взятий! Слава Галицькій Армії! Слава Україні — кричить Шаманек до вояків і вітає кожнісінького, вимахуючи шапкою.

— Слава, слава — відкликуються стрільці і женуть дальше вперід.

Заняття Бучача, це була мабуть чи не найщасливіша хвиля в життю Шаманека.

По Чорткові, Бучачі, Струсові, Тернополі, Підгайцях, Бережанах прийшли Перемишляни. Радісні райдужні хвилини розплилися і прийшли дні тяжкого смутку.

Все почало валитися, ситуація знов стала безвиглядною. В таку хвилю Шаманек стає полковником і начальником ґен. булави при Начальній Команді. На його плечі паде страшний тягар, виведення армії з власної, рідної хати і провадження її дальше в незнану майбутність.

Разом з ґенералом Тарнавським піднімається цього тяжкого і гіркого завдання.

Ще раз блиснула щаслива і радісна хвилина в життю цього доброго старшини. Доживає тої хвилі, що обі українські армії здобувають серце України, здобувають Київ. Подрібний плян здобуття Києва — це головно його робота. Та ця радісна хвилина трівала ще коротше. Щастя засвітило і погасло. І знов приходять страшні дні. Знов виринає питання: »Щож дальше?«

Пошести десяткують частини. Дієва армія маліє.

І тут приходить страшна траґедія. Полковник Шаманек, той чоловік, що все своє єство віддав для Галицької Армії, Шаманек, що падав з перевтоми, а всежтаки не відступав від столика праці, Шаманек, що так щиро любив наш нарід, той Шаманек....... стає перед нашим судом як обжалований о злочин головної зради, поповненої на шкоду українського народу. Здається тяжко було подати гіркішу чашу чужинцеві, що так щиро нам служив.

Алеж це він переносить. З слухняністю здисциплінованого старшини, без найменшого нарікання переходить на посаду в команді І. Гал. Корпусу.

Я навіть не думаю задержуватися над обидним питанням про мниму вину полковника Шаманека в переговорах з Денікіном. Він був вояком; вояком відважним і добрим вояком. В наших дуже складних політичних відносинах він зовсім не визнавався. Робив те, що йому радили таки наші люди. Робив в найліпшій вірі, для добра Галицької Армії.

Зрештою в протоколі головної розправи читаємо:

Сотник суддя Курдяк: Чи знаєте, п. полковнику, з военної історії народів подібну ситуацію якоїнебудь іншої армії?

Полк. Шаманек: В такій ситуації ледви чи хто був.... Наш випадок є під деяким зглядом єдинокий; ми є одинокі, що остало з нашої держави. Коли не стане армії, тоді нема ніякого вигляду на удержання нашої держави.... Згода на перемиря, дальше ведення переговорів, все мало тільки одну мету: удержати армію*).

---

*) Розстрілене в протоколі розправи.

Слова Шаманека були правдиві, як праведною була ця людина, котрої уст брехня ніколи не сплямила.

Настав час нового відвороту. Разом з денікінською армією забиралася з Винниці також Начальна Команда. На ласку судьби лишалися по лічницях і поза лічницями тисячі-тисячі тяжко недужих галицьких вояків. До Винниці прийшла команда І. Гал. Корпусу, а з нею прийшов і Шаманек. Хорі почулися безпечними, бо в місті був він.

Прийшов час переговорів з большевиками, час, коли знов відновлена Н. К. У. Г. А. просто хоробливо держалася заникаючої денікінської армії. Мужно протиставиться цьому Шаманек і за те усувають його з займаного становиска в І. Гал. Корпусі. Йому дають одно з найпідрядніших призначень в армії. Та станули в його обороні фронтові частини. Не допустили, аби йому заподіяно кривду. Шаманека вибрано начальником булави Червоної Галицької Армії.

»Стрілецтво й старшини лише його хотіли. І це була найкраща для Шаманека нагорода. Та Шаманек був популярним і улюбленим не лише в І. і II. Корпусі, але й команда III. Корпусу одного разу спитала, чи приказ підписаний Івановом і Солодубом, був одобрений »полковником« Шаманеком? Тому не диво, що большевики скоро пізнали цю небезпеку й дали йому підрядне місце начальника булави одної з бриґад« пише Кох.

Потім прийшла на Велику Україну польська армія, а з нею уряд У. Н. Р. Міністр військових справ Сальський недвозначно говорив, що коли дістане в свої руки Тарнавського і Шаманека, то вони живі не вийдуть.

Полковник Шаманек був і так нервовою людиною. Страшні переживання української війни могли підірвати і найздоровші нерви. Хто тих хвиль не переживав, той не може собі уявити тих пекольно-страшних душевних тортур. Нерви Шаманека не видержали. Він рішився виїхати на якийсь час до Відня через Румунію.

Та не доїхав. При переправі через Дністер в Сороках застрілив його бесарабський бандит, а колишній австрійський, а пізніший румунський старшина похоронив його з військовою почестю.

Сталося це якраз десять літ тому в дні 20. мая. Не знаю, чи хтось занявся могилою того доброго старшини. Булоб дуже вказане, аби мощі цього великого нашого вояка перейшли в рідний край і спочали між мощами тих, котрими він проводив. Це конечне, аби про його тлінні останки подбали ті, про котрих він дбав, для котрих в жертві зложив він свою голову*).

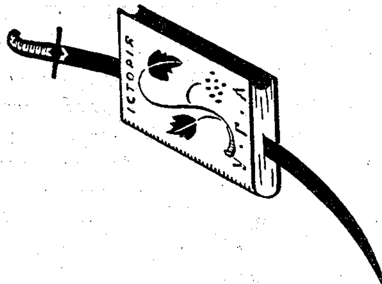
А наразі можу цю коротку згадку про Великого Покійника закінчити тільки повторенням щирих, простих, вояцьких слів сотника Ганса Коха:

»Зложім наразі, хоч цей терневий вінець на його могилі в надії, що незабаром історія української визвольної боротьби оцінить Його так, як колись цінило Його вояцтво і старшини II. Галицького Корпусу«.

Старшинська школа піхоти Галицької Армії. VII—VIII 1918 р. Гута Чугорська, Поділля.

*) В останніх днях, вже по зложенню цього спомину, до нас звернувся один Українець, який живе в Бесарабії недалеко місцевости, де погиб бл. п. полк. Шаманек, з запитом, де находиться могила Покійного, бо він хоче нею занятись, а не може ніде відшукати. Тому звертаємось з проханням до всіх тих, які були тоді на похороні (переїхавши за дозволом Румунів з Могилева на другий бік), щоби негайно подали нашій адміністрації точний опис місця, де поховано бл. п. полк. Шаманека.

Б. Л.

І знову маємо весну,
Щебечуть соловії,
І знову будяться зі сну
Нездійснені надії.

І знову пісня степова
Летить на дужих крилах, —
Росте зеленая трава
На січових могилах.

Росте зеленая трава,
Цвите калина біло...
Буває іноді, бува,
Що пісня стане ділом.

З повідомленням

Написав: *Василь Горбай*

(Зі збірки „Девята Усусусів")

Девята сотня Усусусів держить позицію на Боднарівці. Видно підозрілі рухи ворожих відділів, треба отже повідомити наші батерії в Сокільниках. Команлант сотні чет. Гачкевич питає хлопців: Хто голоситься добровільно йти з повідомленням до С. Голоситься богато. Найблизче команданта стоїть стрілець К. з Камінки і аж проситься: я, я піду. — Цей стрілець, хоча з наймолодших сотні, але показався вже в кількох боях відважним, так що придбав вже й признання „старої войни" — а це вже не що будь! — Бере наш стрільчик (мав всього 16—17 літ) повідомлення, ховає в шапку, хреститься і вибігає з мурів тартаку, де ми держимо позицію.

Від найблизчих домів в напрямі на Сокільники ділить нас щось 200 кроків і ту віддаль мусить стр. К. перебігти, щоби бути потім критим будинками і дістатися до С. Перебігти тих 200 кроків небезпечно. Ціла будівельна площа перед нами переповнена ріжного рода матеріялом будівельним. Ворожі стежі підходять, криті ним, дуже близько, а як котрий з наших покажеться — негайно обсипують кулями. Ми робимо то само і ворогові, хлопці підходять до ворожих стеж і ручними ґранатами роблять чимало замішання, — найбільш в ночі.

Не убіг і кілька кроків, а кулі тільки жжж — жжж — К. паде на землю і повзе, а наші хлопці вилізли в гору на мур, мають тут стрільні віконця і бють в купи дошок, за якими сподіються ворожих вояків. Помагає. Кулі не свищуть. К. встає й підбігає дальше, а тут десь від стрийського парку гавкне ворожа гармата і ґранат на яких 8. кроків від К. вириває замерзлу землю й обкидує нею К., а той паде на землю. Ранений, убитий? Та де там! Вже встав, обтріпався і з крісом в руці біжить дальше. — Ворожий обсерватор десь сидить близько й хоче写 писуватися цільністю. Ббух-ббух — і з своїм ж-ж-ж — перелітають 2 ґранати й падуть одна кілька кроків за К., а друга на право від нього. — К. паде знову — напевно тяжко ранений — думаємо і вже хочемо вибігти і перенести його до нас. Але К. знову неначе воскрес, встає, обертається до нас і усміхається так щиро від уха до уха і біжить дальше, а ми мусимо позамикати свої роти і рівнож всміхнутися. Зачинаємо вірити в так зване щастя. — Ворог пускає знову 1 ґранату і 2 шрапнелі. К. вже ані не паде долів, бо ґраната заривається яких 15 кроків на право. А що перелетить понад голову, то не страшне. А шрапнелів К. ані не бачив, бухнули собі димом десь в горі перед ним. — Знову шрапнель — ґраната — зойкнула над малим домиком і вже димиться зпід стріхи. — Ббух — від стрийського парку — батерія дала сальву і знову 3 ґранати риють землю. А одна ґраната вибухла так близько К.! Хлопців бере жах, бо К. не рухається якось. А ворожий обсерватор неначе запосівся, що не перепустить нашого стрільчика. — Гачкевич тимчасом вилізає на руштовання і обсервує, звідки бє ворожа батерія. Видно вже її має, бо пише знову нове повідомлення. — Ще одна шрапнеля підносить К. зі землі — ми лекше віддихаємо — К. перебігає останніх 30 кроків і ховається за ріг будови. Лише рука з його шапкою показується ізза рога і махає нам, немов „До побачення"... — А ворожий обсерватор, який вистріляв стільки муніції даром, певно з „довгим носом" злізає десь там зі свого становища. Своїм нинішним успіхом нікому не похвалиться. — Запалив якомусь бідакові хату, яка стоїть вже в огні — а чоловік з жінкою виносять з хати, що ще зможуть.

Друге повідомлення пор. Гачкевича несе негайно стр. М. з Підбірець. Той вже перебігає без свисту куль небезпечних 200 кроків, доганяє стр. К., а той доносить оба повідомлення щасливо до Сокільник. За 2 години стогнали, перелітаючи над нашими головами, набої української тяжкої батерії зі Сокільник. — Ворожої батерії зі стрийського парку вже більш ніхто не почув. — Наші били добре.

Друже К. з „девятої Усусусів"! Оце тобі тих кілька слів згадки. Якщо ти живеш і прочитаєш їх, згадаєш тих кілька горячих хвиль, коли під огнем батерії ти, не знаючи, що це страх, сповнив своє завдання.

Моя відповідь

Др. Андрій Бурачинський, санітарний шеф У.Г.А.

Мої спомини з часів укр.-польської війни з р. 1919 написав я зараз по моїм повороті з большевицької неволі до Відня з кінцем 1920. р.

Д-р Петрушевич обіцяв мені дати їх до друку, але в наслідок браку гроша до того не прийшло. На прохання Д-ра Боберського, який запевняв мене, що їх зараз видрукує, післав я їх з початком 1922 до Канади, але і там вони лежали спокійно з тої самої причини аж до р. 1928.

В тім році почала їх друкувати „Канадійська Січ“ (в 1. числі з 15. квітня 1928) але тому, що цей часопис виходить тільки раз в місяць і то неправильно, друк їх йде дуже пиняво і дотепер появилась з них тільки одна третина.

Тимчасом появились „Спомини“ Д-ра Степана Шухевича, в яких він в III. частині робить мені і моїм лікарям ріжні тяжкі і, що зараз на вступі мушу зазначити, безосновні закиди, на які я приневолений реаґувати тимбільше, що і він сам в увазі на ст. 56. пише: „Якщо відомости автора несправні, то добре булоб, аби хтось з лікарів краще їх висвітлив“.

Я відповім на закиди точка за точкою, але заки до того заберуся, мушу шановному авторові завважити, що не тільки в інтересі зачіплених осіб, але також в інтересі його твору добре булоб, щоби він засягнув був докладних інформацій, заки зробив ті закиди, які часто починаються у нього словами „мабуть“, „мені здається, що я ніколи не чув“ і т. і. Історична вартість всяких споминів лежить у вірности жерел, а провірити жерела в цім випадку не було дуже тяжко. Про мою адресу можна було дуже легко довідатись у Львові, а і Д-р Максимонько, який був до мене цілий час приділений, перебуває під цей час у Львові.

Починаю: ст. 56. III. ч. „Та ліки, це вже другий — дальший засіб проти недуги — першим засобом є охорона стрільців перед зараженням“. По цій тезі: „відносно того не зроблено на Вел. Укр. мабуть нічого“ (всі підчеркнення мої). Ця теза відома усім і зовсім слушна.

Вже історія воєн вчить нас, що у війнах гине більше людей від пошестей, як від ран. Дальше знаємо, що приміром армію Вел. Наполеона, на ті часи величезну, знищили в Росії епідемії, а спеціяльно пятнистий тиф — зима і морози були тільки співділаючими силами.

Як ми ще були на галицькій території і коли ще тільки говорилось про евентуальний перехід за Збруч, виїхав я зараз по іменованню мене саніт. шефом Гал Армії 10 червня 1919 з полковником Коссаком та з Д-ром Назаруком до Камянця Под., вони на переговори в справах військових зглядно політичних, я, щоб звідатись про санітарні відносини в подільській ґубернії.

Санітарний поїзд І. Галицького Корпусу, Калинівка, 17.Х. 1919 р.

Ми були у тодішнього міністра війни п. Сиротенка, який на мій запит, які є під цей час епідемії, відповів: „Немає ніяких, санітарні відносини між населенням і військом є дуже добрі“. Очевидно я знав, що ця відповідь не відповідає правді і жалував дуже, що не міг переговорити цеї справи з міністром здоровля, тому що ми мусіли зараз вертатись. Пізнавши пізніше ліпше обставини, переконався я, що не було чого жалувати. Пригадую собі, що ми з Д-ром Назаруком обговорювали цю справу, та найшли це неймовірним, щоб міністр війни був так лихо поінформований про санітарні справи і що кожний освічений навіть не лікар знає, що подільська ґубернія була і є жерелом всяких пошестей, а іменно пятнистого тифу, де він здавен давна епідемічно ґрасує*). Зараз по нашім переході за Збруч довелось мені вже в першім селі, де ми ночували, переконатись, що крім хорих на пятнистий тиф були ще і хорі на поворотний та на черевний тиф.

Само собою зрозуміле, що я здавав собі добре справу, що з переходом за Збруч приходимо в полосу навіщену заразами і роздумував в першій мірі над запорядками про охорону війська перед зараженням та про дезінфекцію.

Ми мали вже в Галичині богато випадків пятнистого та поворотного тифу, але удавалось нам при строгій профіляксії обмежити їх — ми мали до диспозиції лічниці, ліки, дезінфектори та дезінфекційні середники.

---

*) Гл. Осип Левицький: Гал. Армія на Вел. Україні, ст. 23—24.

Автор видко не знав про це, бо на ст. 55. III. ч. пише: „Це вже кожному відомо, що з хвилиною переходу Гал. Ар. за Збруч, почали добиратися до неї спершу дві страшні епідемічні недуги, а це пятнистий і поворотний тиф, а пізніше прилучилася ще третя — холєра“.

Ще перед нашим переходом за Збруч в половині липня видав я загальний приказ такого змісту:

1) Всюди, де є змога, купатись. 2) Волосся коротко стричи. 3) При нагоді купелів прати шмаття. 4) Воші бити. 5) Де тільки змога, прати шмаття в горячій воді і прасувати залізком. 6) Кожний підвідділ має закупити 1—2 залізка до прасування — де не можна купити, зареквірувати. Прасування горячим залізком вистарчає, щоб навіть гниди винищити. 7) В постоях, де частини довше стоять, закладати відвошівні (нарис таких був долучений). 8) Найголовніше, щоб пошестно хорих і горячкуючих віддавати негайно до лічниць, а в разі переходу оставляти в лічницях. 9) В разі закватирування оминати доми, в яких є хорі. 10) Коли в якім селі є богато хорих, ставати табором за селом.

Цей приказ і інші санітарні прикази прим. про закупно негашеного вапна, як однісінького дезінфекційного середника, який можна було дістати на місці, повторювано дуже часто, але на жаль і їх не виконувано. Я не тільки прикази видавав, але переконувався, де міг, наочно, чи прикази були переведені і мав нагоду переконатись, що тільки в тих частинах, де були командантами здисципліновані старшини з давної австрійської армії, прикази були точно переведені. Ми опинилися нарешті на Вел. Україні майже голі і босі і відтяті від решти світа.

Свячення паски у батерії 4/8 (5. Сок. Бриґада) на позиції Віблів, пов. Сокаль. Квітень 1919 р.

Основним принціпом гігієни є в першій мірі харність тіла, білля і одежі. Як можна було на Великій Україні заховувати чистість, коли стрільці не мали до зміни ні одежі, ні обуви, ні навіть білого шмаття. Наддніпрянський Уряд не дав Гал. Армії мимо обіцянки ні одної пари шмаття, ні одної пари обуви, ні одностроїв, якто наш головний інтендант Д-р Цьокан сказав у вічі Гол. Отаманові на пропамятних зборах у Винниці дня 28 жовтня 1919 в присутности Диктатора та всіх референтів Нач. К-ди.

Ліків не могли ми забрати з собою всіх, а на Вел. Укр. не можна було ніяких дістати. До перевезення ліків, які стояли у вагонах в Терезині, жадав я 400 підвод, які мені свято обіцяно вже кілька днів перед нашим переходом за Зруч. В день переходу прислано мені замісць 400 всего сорок підвод, а мені ще удалось дістати в останній хвилі 50.

Тут мушу стати в обороні підполк.-аптикаря Білинського. Автор пише на ст. 55: „Дехто продавав навіть санітарні припаси Жидам на власний рахунок Зроблено навіть карні донесення проти Д-ра Гасюка та аптикаря-полк. Білинського, та остали вони без наслідків тільки здається длятого, що Полевий Суд при Нач. К-ді провадив слідство так помало, що перший помер, а щодо другого, спалено акт саме перед злукою Г. А. з большевиками“.

Підполк. Білинського переняли ми з бувшої австр. армії. Він провадив Гол. Склад ліків в Станиславові під строгою контролею цілий час, як слід. Йому маємо завдячити, що він вивіз Гол. Склад ліків зі Станиславова, а не залишив його там мимо приказу підполк. ґен. штабу Бема, який заступав полк. Ціріца і відограв цілком недвозначну ролю при евакуації Станиславова.

Також і на Вел. Укр. контролював я зчаста Склад ліків та не найшов нічого до закиду.

Щодо карних донесень, то вони повинні були бути в першій мірі подані до відома мені, як безпосередному старшині, а я не одержав ніякого донесення ні про Д-р Гасюка, ні про підполк. Білинського.

Одною з головних причин поширювання пошестей було те, що хорих не віддавано до лічниць, а оставлювано по кватирах, або забирано з собою з валками. Кілько то разів пригадував я на це в приказах, перестерігаючи перед небезпекою, бо такі хорі заражували з часом цілий підвідділ. На ст. 61. пише автор: „Відгравав тут також немалу ролю сентімент“. Я мушу сказати — на жаль. Народи стоячі вище культурою мають більше зрозуміння для гігієни. Цей змисл був дуже мало вироблений в Гал. Армії, на жаль не тільки у стрільців, але і у старшин, яким повірено нагляд над переведенням виданих лікарем санітарних розпорядків. Старшини повинні бути вишколені в гігієні*), мусять бути вповні пересвідчені про велику валу санітарних розпорядків, щоб їх перевести з натиском. Хоча і лічниці в тодішнім стані були, як я сказав, тільки складами хорих, то всеж таки були там лікарі і ліки — а знову на першім місці мусить стояти добро загалу, а не добро одиниці.

Ст. 56. „Наскільки мені відомо, за весь час нашого побуту за Збручем не заложено мабуть ні одної відвошівні, ні одної купальні для війська“, а кілька стрічок дальше: „але в самій Винниці... за цілих 4 місяці, то навіть там за цей будь-що-

*) В Японії мусять всі військові старшини слухати через 2 семестри гігієни на котрімсь з університетів. Російсько-японська війна була першою, в якій по стороні Японців не було майже ніяких пошестей завдяки перестеріганню гігієнічних зарядженнь.

будь довший час не заложено ні одної купальні ні відвошівні". Я мушу тут сказати, що мені просто незрозуміло, як міг автор у Винниці місяцями перебувати і настільки не орієнтуватися в справах, про які пише. У Винниці були при кожній лічниці відвошівні; зараз з моїм приїздом до Винниці з початком вересня зареквірував я мійську купальню для війська і там купалися регулярно по черзі підвідділи — цеж прецінь шановний автор повинен був знати. Так само було і в Жмеринці. По приїзді Д-ра Новака заложено знову нову відвошівню.

Що можна було зробити у власнім обсягу ділання, я зробив. Коли відділи Махна, які прилучились до нас, занесли до нас з собою холєру, удалось мені через строгу профіляксу обмежити цю пошесть на 22 бактеріольоґічно стверджених припадків. За щіплянкою проти холєри розбивалися ми на всі сторони, але без успіху. Удалося мені приєднати сот. Білинського технічного референта Нач. Ком. — який вирабляв до 60 ліжок денно для лічниць і т. і. (обширніше в моїх споминах).

З воєнних портретів В. Перебийноса. — Полковник Чорних Запоріжців П. Дяченко, ранений в бою під Болшівцями 18. VIII. 1920 р.

Ст. 57. „Не можу зрозуміти, чому сан. шеф не виконав під тим оглядом натиску на команди". Щодо натиску на команди в справі переведення приказів, то неможливість цього лежала в тім, що сан. шеф не мав права екзекутиви, так як то було і в австрійській армії, а що Гал. Армія переняла. Сан. шеф не міг інакше, тільки в приказах Нач. Ком. подавати додаткові прикази, за яких переведення Нач. Ком. робила на мій внесок відповідальними командантів корпусів та санітарних корпусних шефів. Якби шановний автор був уважно читав прикази Нач. К-ди, він бувби найшов, що майже більша половина всіх приказів Нач. К-ди була санітарного змісту. Крім приказів Нач. К-ди стояв ще до розпорядку і особистий вплив — це я певно робив і зазначував при кожній нагоді, але автор як юрист повинен це найліпше знати, що особистий вплив, хочби не знати який великий він був, не зможе богато, коли йому не стоять до диспозиції ніякі правні насильні середники і то навіть при упорядкованих обставинах, а тимбільше при таких, при яких находилась Гал. Армія під той час.

Ст. 57. „Він обмежувався тільки до висилання писем до Уряду". Я, розуміється, старався всілякими способами прийти з помічю хорим і удавався письменно, телеґрафічно, телефонічно на всякі сторони, а то: до Санітар. Управи Наддніпрянської Армії, до міністра здоровля, до Укр. Черв. Хреста, до Гол. Отамана та до Диктатора, а через нього до Інтернац. Черв. Хреста в Женеві, з яким успіхом, ширше про се подано в моїх споминах. Як з вище наведеного виходить, не обмежувався я тільки на висиланні писем до Уряду, а робив, що змога, що мені приказували наука і досвід, а позваляли засоби, якими я розпоряджав. Не знаю, чи в історії воєн найдуться подібні страшні обставини, як ті, серед яких находилась Гал. Арм. на Вел. Україні.

Дальше ст. 57. 4 стрічка з гори, найперше аподиктично: „Поза Винницю ніколи не виїздив", а кілька стрічок дальше „здається мені, що я ніколи не чув, аби Д-р Б. або ґен. Т. відвідали хоч одну лічницю поза Винницею". Цей безосновний закид просто нечуваний, тимбільше, що виходить від когось, хто був при Нач. К-ді, і мігби навіть привести до сумніву в „bona fides" автора.

Він чейже мусів, або що наймеше повинен був знати, що я кожну інспекційну поїздку поза Винницю мусів зголосити в Нач. К-ді, щоб дістати явний приказ, а по повороті з кожної поїздки зголошував ріжні браки та недостачі, які я де найшов, та способи, якими можнаб їм зарадити. З Винниці був я по кілька разів в Проскурові, в Жмеринці, в Гнівані, а раз в Козятині.

На останній закид, який мені робить Д-р Шух. про Йонеску, то пригадую собі, що Йонеску зголосився у мене чи то в Камянці Под. чи у Винниці, цього не можу тепер сказати, де я його перший і останній раз бачив. Пригадую собі, що він говорив дуже лихо по нашому, по німецьки цілком не говорив, а знову я не володів тоді румунською мовою.

За ті дві мінути, які він був у мене, не міг я його справности як лікаря пізнати. Як автор сам пише, приняв його полк. Коссак — він служив при якійсь фронтовій частині і річю сан. шефа корпусу, при якім він служив, було переконатись про його здібности.

Тут мушу зазначити, що я зістав іменований Сан. Шефом при Ґен. Секретаріяті 23. березня 1919 з тим, що фронтова полоса лишається в крузі ділання Д-ра Танячкевича, який був Сан. Шефом при Нач. К-ді. Я вже тоді заявив, що поділ служби є цілком нераціональний, бо не одноцільний, що мусить довести при таких обставинах до санітарного дебаклю, за що відповідальности на себе не беру.

Через останні 3 роки світової війни був я саніт. шефом 26. австр. корпусу; австр. корпус був значно більший, чим ціла Гал. Арм. — я мав під собою нераз до 300 лікарів, яких я всіх знав і нав нагоду про їх службові спосібности переконатись. В Гал. Армії, де нас лікарів було 35 — я ще з кінцем жовтня 1919 не був в стані всіх пізнати (зазначено в меморіялі до Диктатури під датою 22/X. 1910—21. гл. мої спомини).

Подібного припадку, як з Йонеску, не траплялось в австр. армії в фронтовій полосі. Одно мені тільки дивно — на ст. 65. пише автор „ударив нас незвичайно низький ступінь інтеліґенції підсудного“ ст. 66, „Таж це було так легко провірити — вонож само бє в очі“.

Той чоловік був, як пише автор, начальним лікарем одного з курінів. Він мусів стикатися зі старшинами того куріня, з ними разом жити. Якжеж не могли пізнатися на нім його товариші з куріня, з якими він жив через кілька місяців?

З безосновних, проти мене звернених закидів, не роблю собі нічого, бо я дякувати Богу є в змозі боронитись, але страшні є напади на небіщика Д-ра Гайдукевича, який не є вже в силі боронитись.

Просто неправдоподібним є те, що автор приключку з Д ром Гайдукевичем ставляє на рівні з випадком Йонеску, і обі ці події клясифікує, як рівні епізоди.

Д-р Гайдукевич був мені приділений вже в Станиславові, тож мав я час добре його пізнати. Був це ідейний чоловік, стояв як лікар завсіди на услугах для хорих, був цілим серцем і цілою енергією посвячений справі і цінив я його як лікаря і доброго товариша дуже високо. Ми мусіли крім дуже тяжкої бюрової праці обходити ще і хорих в годинах позабюрових. За кіньми до перевезення хорих і т. і. розбивалися телефонічно, письменно, а також і особисто ми всі три, бо і поручник Максимонько мусів за ними бігати.

В першій мірі мали ми до диспозиції коні з лічниць, але ті збідовані коні, які мусіли возити харчі, дрова і хорих, вистарчали заледви на потреби лічниць. Більша часть тих коней виздихала в наслідок браку поживи, а нових не було. Тож мусіли ми відноситися по коні до Нач. К-ди, яка приділювала нам якийсь обоз, та мимо приказу Нач. К-ди коні не приходили. Знов до Нач. К-ди і знову біганина по другі коні. Ми удавалися також і до сот. Осипа Левицького, на якого не конче щасливо покликується автор. Цитую слова сот. Левицького: „Гал. Армія на Вел. Укр.“ ст. 33. „Партикулярна еґоїстична господарка корпусів (і низчих частин) відбивалася гірко на загалі. І тоді приходилось прямо молити який корпус чи бриґаду, щоб дав підвод свойого обозу“...

Як мусів бути небіщик Д-р Гайдукевич з вище наведених причин поіритований, коли відповів Д-рові Шухевичеві, що не на те вчився медицини, щоби тепер бігати за возами і кіньми! Щоби Д-р Гайдукевич це аж 2 рази повтаряв, то най не гнівається шановний автор, я вже не вірю.

Д-р Гайдукевич працював до остатка з невтомним пожертвованням та цілою силою своєї енерґії і впав жертвою свого звання.

При кінці ще кілька спростовань і заміток:

На ст. 54. подає Персональний Референт число лікарів разом з санітарними старшинами на всього 32. Сот. Левицький на 28. Оба помиляються. Число лікарів в Гал. Армії було без санітарних старшин 35, а по приїзді Д-ра Новака 38.

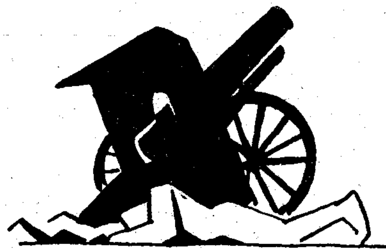
Ст. 55. Число померших лікарів подає Персональний Референт на 8, між ними імена, яких у нас не було. Це мабуть друкарська похибка. Правдоподібно замісць Д-р Єнзим має бути Яцик, замісць Майблюм має бути Фавстман. В дійсности число померших було 9 — пропущений тут Д-р Гайдукевич, який помер ще перед Д-ром Новаком.

На ст 62. пише автор про прибуття лічниці Д-ра Новака, яку мала закупити наша галицька еміґрація у Відні. Цю лічницю закупив був ще Держ. Секретаріят і вона мала ще в маю прийти до Станиславова — але в наслідок подій не могла прийти. По довгих переговорах удалося п. Фрікові, відпоручникові Інтерн. Черв. Хреста та Д-рові Ярославові Окуневському переперти, що цей транспорт удалось дістати через Румунію, бо Поляки не хотіли його через Галичину перепустити.

От. Підляшецький, тодішній командант Могилева Подільського повідомив мене, що Д-р Новак жадає конче, щоби його відіслано до Камянця Под., а не хоче прийти до Винниці. Тоді я вислав навмисне небіщика Д-ра Гайдукевича осібною тресиною до Могилева Подільськ. і знову тільки його енерґії маємо завдячити, що цей транспорт прийшов під охороною жандармерії до Винниці, а не до Камянця Под., де він бувби для нас пропав.

Надіюся від льояльности автора, що він ті безосновні закиди, які він мені і другим лікарям робить, зі своїх споминів счеркне.

З початком квітня 1930 р.

Коли ви вмірали

Музика М. Гайворонського

Поважно

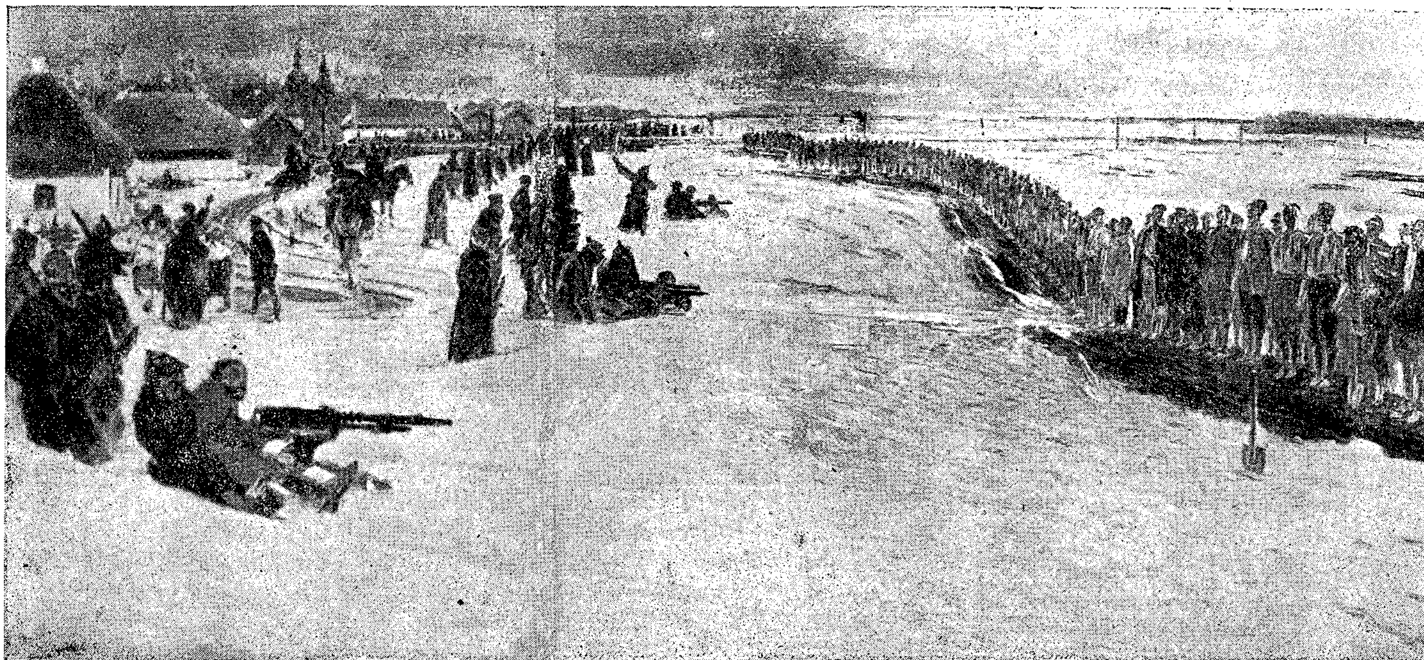
Ко-ли Ви вмі-ра-ли, Вам дзво-ни не гра-ли, й ніх-то не зап-ла-кав за ва- ми..., Лиш в чис-то-му по-лі ре-ві-ли гар-ма-ти і зо-рі вми-ва-лись сльо-за-ми, лиш в чисто-му по-лі ре-ві-ли гар-ма-ти і зо-рі вмива-лись сльо-за-ми.

Коли Ви вмірали Вам дзвони не грали,
Й ніхто не заплакав за Вами,
Лиш в чистому полі ревіли гармати
І зорі вмивались сльозами.

Коли хоронили Вас в темну могилу,
Від крови земля почорніла,
Під хмарами круки стадами літали
І бурею битва греміла.

На ваших могилах хрести похилились
Калина нагнулась до долу —
Спіть орли соколи...

Леонід Перфецький, Париж 1929 р. Траґедія під Базарем. — Большевики розстрілюють 35

До історії повстанчого рейду ґен. хор. Ю. Тютюника в листопаді 1921 р.

(Доклад начальника Полевого Повстанчого Штабу — полк. ґен. штабу Юрія Вас. Отмарштейна)

ПОМІЧНИК
НАЧАЛЬН. П. П. ШТАБУ
ПРИ
ГОЛОВНІЙ КОМ. ВІЙСЬК
У. Н. Р.

„ „ Листопаду 1921 р.

Ч. . . . .

ПАНУ ГОЛОВНОМУ ОТАМАНОВІ.

ДОКЛАД.

(мапа 3 верстка вдм.)

В 2 год. ранку 4 листопаду відділ перейшов через польсько-совітський кордон в районі с. Борового через с. Нетреба лісною доріжкою, оминувши як польські так і совітські постерунки і вийшов в ранці на с. Майдан Голишевський цілком несподівано для большевиків і заняв без жадного стрілу с. Майдан Голишевський.

Відділ налічував в своюму складі 155 старшин і урядовців і 645 козаків, при 32 конях. Озброєних рушницями в цьому відділі було до 56%. Обоз складався з 12 фір, на яких були: 1) холодна зброя, 2) підривне майно, 3) шпиталь і 4) скарбниця.

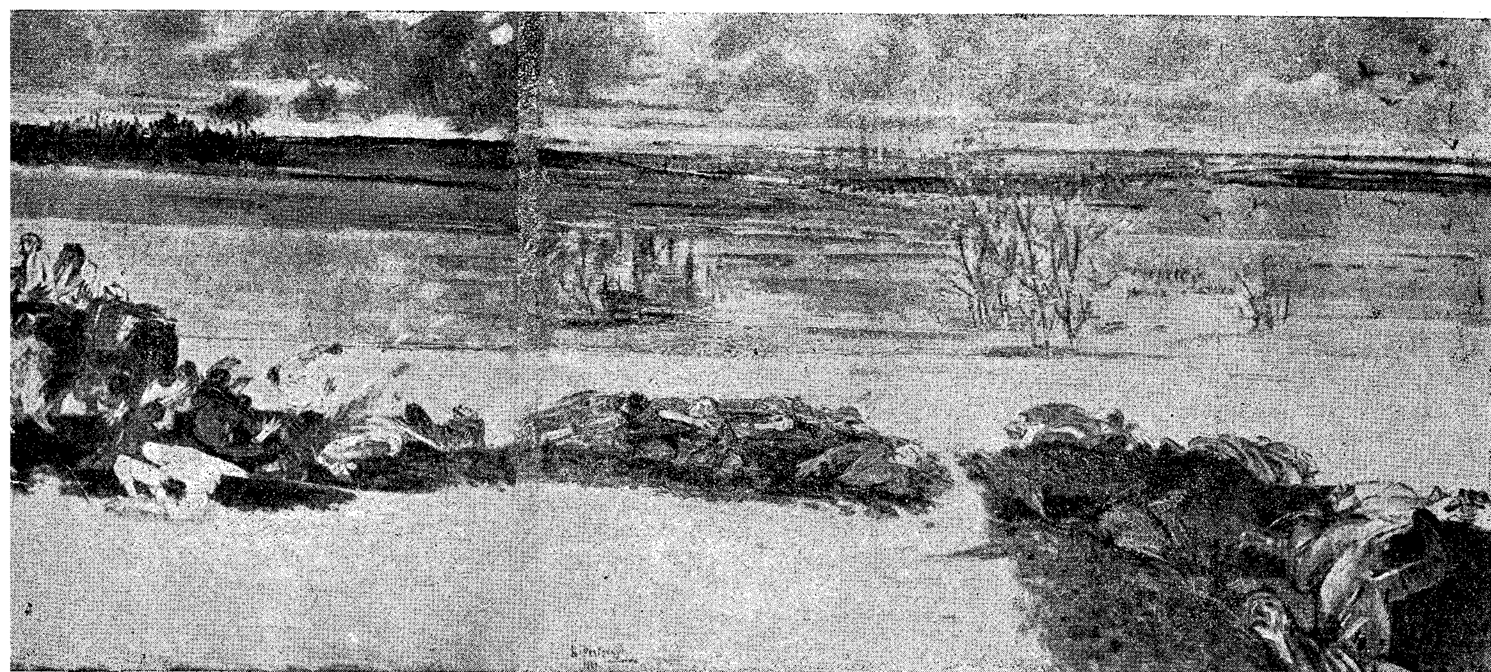
В с. Майдан Голишевський був розброєний І-й взвод І-ї роти 196 бата кордонної охорони і було розстріляно кілька комуністів. Після цього відділ вирушив через с. Андріївку на с. Кішин, переправившись біля уроч. Сердюк через р. Уборть. В с. Андріївка був захоплений к-р І-ої роти 196 бата і к-р 4-го трудбата, який находився на лісних розробках. По дорозі на с. Кішин було розстріляно 32 комуністів. В с. Кішин прибув відділ в вечері 4—5 листоп. і там ночував, виставивши охорону.

В с. Андріївка і Майдан Голишевський були захоплені документи, які виказували, що збірка 169 бата на випадок трівоги, була призначена в с. Голиші. Виявилося також, що до Янчої Рудні і Емільчина большевики скупчували свої відділи для подавлення партізанських відділів.

З ранку 3 листопада, вирушивши з с. Кішин, відділ був направлений через с. Стовпинку на с. Зубковичі. Наперед була вислана кінна розвідка, яка збившись з дороги, помилково пішла зі Стовпинки на Зубковичі і після переходу через р. Ротча була зустрінута чотою піхоти і ескадроном кінноти. Розвідка приєдналася до головних сил в с. Жубровичі, се був великий привал до . . . . *) В с. Жубровичі було захоплено 30 червоноармейців, які слідкували...

Не доходячи до с. Жубровичі, був висланий відділ

*) Нечиткі місця виточковані. Ред.

истопадового рейду 1929 р., полонених кіннотою Котовського.

підривників, який підірвав залізничий місток і зруйнував телеґраф на залізничій лінії Жубровичі — Осовка. В с. Жубровичі був взятий склад продналога, який частинно роздано селянам, а частинно виміняно їм за худобу для харчування відділу.

...між с. Жубровичі через Мяколовичі, Осовку, Кривотин Колтской на Слоб. Кривотин, де прибули біля 2 год. і остановились на нічліг. З Слоб. Кривотина були відправлені: 1) відділ Гопанчука (16 чол.), який мав направитися на Шепетівку і звязатися по дорозі в районі Емільчина з ґен. Нельговським, 2) відділ Ружицького з Пилипчуком (12 чол.) в район Олевська для звязку з місцевими орґанізаціями і 3) відділ Сліпченка (25 чол.) з трьома кулеметами до Орлика на р. Тетерів. В Кривотині підтвердилися відомості про селянське заворушення в Емільчині.

Ранком 5. листоп. головні сили вирушили на Емінець, Анишполь, Гутка, Піски, вславши з Анишполя кінну розвідку в право на Бондарівку, де по відомостям були частини по збору продналогу: кінна розвідка приєдналася в с. Піски, де був зроблений великий привал до вечера, захопивши в Бондарівці 10 червоноармейців — бата. 393 п. (132 бриг.), штаб якого (595 п.) стояв в с. Білки. В селі Піски був розстріляний комуніст, який, по відомостям селян, розстріляв 53 українців.

Після великого привалу до смерку в с. Піски, було вирішено продовжувати рух в ночі для того, щоб з розсвітом, несподівано для ворога, захопити Коростенський вузол зі складами продналогу, які там скупчені. По відомостям, Коростень був занятий 132 бриґадою, 4-им трудбатом і ріжними робітничими та допомоговими командами, міліцією і частинами В. У. К.

Напад на Коростень було орґанізовано в слідуючий спосіб: Головні сили наступають через Жупани, Кожухівку на Чигири, звідки ведуть акаку на Коростень з таким розрахунком часу, щоби підійти до Коростеня в $5^1/_2$ год. ранку 7 листоп. Відділ полк. Ступницького в складі 10 охотників і штабу II. ґрупи, наступає через Жупани, Вигов, Слоб., Краснопіль, Могильно-Білошиця з таким розрахунком часу, щоб почати атак Коростеня з полудня в $5^1/_2$ год. 7. листопаду.

Вирушили дві кольони рівночасно і пройшли разом через с. Жупани, де виявилось, що всі дальші села до Коростеня складають з себе укріплений район Коростеня і заняті большевиками. Тоді було вирішено, не дивлячись на це, проходити в ночі через ті села не обшукуючи їх і по можності не підіймаючи стрілянини, використовуючи лише ручні ґранати. Цей нічний перехід через цілий укріплений район блискучо удався, завдяки повній несподіваности для большевиків нашого приходу. Авангарди мали лише кілька невеликих сутичок з заставами вже після виходу із села. Тіж частини, які займали самі села, в паніці розбігалися, побачивши велику кольону в самому селі.

Наслідком цього переходу до с. Чигири, була велика кількість червоноарм. трупів, розкиданих вправо і ліво, вздовж цілої дороги.

В с. Чигири головні сили прибули в 4 год. ранку і відразу почули кулеметну стрілянину з полудневого краю Коростеня, де полк. Ступницький, відійшовши до Коростеня ранійше умовленого часу, почав атаку і заскочив несподівано для большевиків самий центр міста. Кольона головних сил зараз же вирушила з с. Чигири і почала наступ на Коростень з півночі, підійшовши до нього в $5^1/_2$ год. . . . . . але до цього часу большевики, зібравши всі свої частини на північному краю Коростеня зустрінули нашу атаку орґанізованими лавами і сильним кулеметним огнем. Бій приняв затяжний характер, при чому з нашого боку відразу виведені зі строю раненими і забитими кращі команд. сотень і курінів.

Відділ полк. Ступницького не міг довго утриматися в місті і на станції, де стояло 700 красноармейців і тому повинен був вицофатися з міста на захід. Тоді з огляду на те, що: 1) в кожню хвилю міг підійти броневик з гарматами, яких ми не мали, 2) ми мали дуже обмежену кількість набоїв, яких витрачувати на затяжний бій булоб нераціонально, вирішено відтягнути всі частини на с. Чигири і продовжувати дальший рух.

(Докінчення буде).

Явір і берізка

(Стрілецька балляда)

написав Ю. Шкрумеляк

I.

У лютий день, у кровавий, страшний,
Як полями йшов бій громовий,
А на села пожежа лягла, —
Молод стрільчик пішов із села.
Попращав він і батька і неньку
І дівчину, Галину миленьку.

А що батенько важенько зітхав,
Знак хреста він над сином поклав, —
А що мати Пречисту молила,
Щоб їй сина в боях хоронила, —
А що мила в коморі ридала,
Русу косу слізми ізмивала.

Того стрільчик не бачив, не чув,
Він на крилах у бій полинув;
Мов орел з Чорних Гір, бистрий птах,
Він боровся у перших рядах,
Ні в час доброї долі, ні злої
Не сплямив він стрілецької зброї.

І немало часу вже пройшло,
Як дістав він від неньки письмо:
— „Вмер наш батько, вертайсь мій сину,
Будь вдові за підпору єдину!..“
Та стрілець те письмо цілував —
Тай у бій, в люту січ вирушав.

Знов час днів нанизав, мов намист,
Як від милої вже прийшов лист:
— „Вмерла мати, нікого нема,
Одинока я жду, та дарма, —
Хоч на днинку, мій милий, прийди,
Мою тугу розрадь, звесели!“

Та стрілець те письмо пригортав
І глибоко під серцем ховав, —
Але як тут додому вертати,
Як на лави йде воріг завзятий?
Як лицарство святе знемагає,
Хто тоді із рядів утікає?

А на третеє літо з села
Чорна вістка від когось прийшла:
— „Тут, Івасю, твій дім запустів,
Бо немає давно вже батьків,
Тай Галина десь бідна пропала,
Кажуть — в річку із моста упала“.

Це письмо наш стрілець прочитав,
Біль важкий у душі почував,
Отаману все горе голосить,
„Хоч на три дні додому!“ він просить.
Отаман волю йому вволяє,
По батьківськи домів відпускає.

II.

Поспішає стрілець день і ніч,
Біль і горе видніють із віч,
Вколо сумно, мов плаче земля,
В його серці важкі прочуття, —
Ось, горбок перейти ще послідний,
За горою садок його рідний!

Ось гора і знайомий гайок,
До села вже так, гейби лиш крок —
Та стрілець наш, втомлений докраю,
Йде водиці напитись з ручаю, —
Й під берізку, струнку та високу,
Ляг спочити на мить одиноку.

Тільки ляг наш стрілець на межі,
Стало лекше йому на душі;
Ніби чує, що вже не самий —
Чує шепіт десь близько дивний,
Ніби гіллям берізка шепоче,
Ручаєві сказати щось хоче...

Так! Цей шепіт — ці тихі слова, —
То говорить берізка сама!
Та не каже тих слів ручаєві —
Каже їх молодому стрільцеві.
До стрільця свій верщечок схиляє,
Дивні речі йому відкриває.

— „Не берізка я звичайна,
Не звичайна деревина, —
Я дівчина!
Я Галина!
Ось тобі, мій милий, тайна!

„Тут у гаю я ридала,
Я, Івасю, твоя мила, —
Я тужила,
Я ходила
І даремне виглядала.

„Раз прийшла сюди я зранку
Й стала Бога так молити:
— Дай не жити!
Не тужити
Від світанку до світанку!

„Щоб кохання те забути,
Дай берізкою тут стати,
Дай тут ждати,
Виглядати,
Милого колись стрінути!

„І вволив мені Бог волю
І берізкою я стала,
Я зітхала
І шептала
Всім птичкам про свою долю.

„Як ще любиш, мій миленький,
Як вернув до мене з бою, —
Тут зі мною,
Над водою,
Будь ти явір зелененький!“

III.

Чує стрільчик ці дивні слова,
Заридала стрілецька душа...
Він берізку свою обіймив
І слізми її віти зросив, —
А берізка тремтить, пригортає,
І листками цілує, вмовляє.

Й чує стрільчик, як криє кора
Його личко, — вже грудь, голова
Замінились в вершок яворовий,
Вже там листя, де волос шовковий, —
Замісць рук — він вже віттям киває,
Пнем ногами в землицю вростає.

А як місяць зійшов ізза гір,
То питалися всіх ясних зір
Яворонько й берізка сумна:
— „Ой скажи нам, ти зірко мала,
Чи нас доля незнана, химерна
Вже ніколи в людий не поверне?"

І сказала їм зірка з висот:
— „Як пробудиться щераз народ
І в похід вишле курені рідні,
В бій кровавий, у битви побідні,
Щоб позбутись рабства і покори, —
Зачаровані встануть явори"...

* * *

Гей, лицарство святе, січове!
Най та слава давна оживе!
Вирушайте чим дуж у похід,
Най від блеску займеться весь звід!
Заспівайте, побідники, хором,
Визволяйте берізку з явором!..

На чисту воду

З моїх споминів

Написав *Дмитро Паліїв*

Договір Української Галицької Армії з Денікіном був у своїй концепції настільки дивоглядний, що на пальцях одної руки порахувавби людей, які цей договір вважали політичним актом. Загал дивився на нього тільки як на передишку. Якщо були ріжниці в поглядах, то тільки в площині: Чи була конечною отця передишка, чи можна було без неї обійтися?

Сьогодня, з 10-и літньої перспективи розглядаючи ту сторінку історії, немає думок поділених. Всі стоять на становищі, що політично був це промах, якого не можна допускатися навіть в найкритичніших хвилях (наука pro futuro). З військового становища був це крок наскрізь фальшивий, а поповнено його наслідком злого поставлення розвідчої служби при Нач. Команді У. Г. А. Це й спричинило, що ми дивилися на Денікіна як на грізну мілітарну силу в той час, як денікінська армія вже відступала на цілому большевицькому фронті, представляючи собою здеморалізовану отару.

Диктатор Петрушевич як політично відповідальний за У. Г. А. правильно поступив у першій стадії переговорів з Денікіном — не даючи на них своєї згоди. Але за другу стадію він відповідальний. Іменований Нач. Вождом ґен. Микітка і шефом ґен. штабу полк. Ціріц як мужі довіря Диктатора закінчили переговори і заключили остаточний договір. Значить це сталося за згодою Диктатора і на його відповідальність.

А тимчасом Диктатор виїхав за кордон, не оставляючи при Армії свого заступника ані, як виявилося згодом, не даючи Командуванню Армії ніяких директив. Таким чином У. Г. А. після переходу до Денікіна опинилася без ніякого політичного проводу на чолі з ґен. Микіткою і полк. Ціріцом, людьми, що поза військовим ділом нічого більше не знали, в політичній ситуації не визнавалися, а тим самим нічого не могли підприняти такого, що У. Г. А. з передишки випровадилоби знов на ясний політичний шлях.

Це вияснення є конечне для того, щоби зрозуміти те все, що діялося після переходу Армії до Денікіна, а про що саме я й хочу писати.

В дуже короткий час після переходу до Денікіна виявилася слабість добровольчої армії. Ніякими резервами вона не розпоряджувала. А тимчасом большевики почали проявляти активність й на фронті У. Г. А. згідно з договором мала перейти з району Бердичів – Козятин — Брацлав — Винниця в район Балти на відпочинок і для реорганізації. Тимчасом добровольчій армії й не снилося перебирати фронт. У висліді У. Г. А. не тільки що не відходила в район Балти, але дістала приказ дальше боронити житомирського напрямку. Начальна Команда, а властиво всесильний полк. Ціріц ішов під тим оглядом на руку добровольчій армії. Це й стало приводом для того, що старшини почали радити над витвореною ситуацією та взяли ініціятиву в свої руки.

Увагу загалу старшинства абсорбував процес ґен. Тарнавського і полк. Шаманека. Нарешті він відбувся і на порядок дня прийшла справа: Що далі? Хто виведе Армію з тимчасового стану пониження і дивоглядної спілки з Денікінцами? Хто візьме відповідальність за її долю? Бо чимраз ясніше ставало кожньому, що Нач. Команда з Ціріцом на чолі (бо ґен. Микітка був тільки фірмантом) Армії на ясний шлях не виведе.

Я, як адютант ґен. Тарнавського, дістав примусову відпустку і безпосереднього відношення до Нач. Команди не мав. Але в Нач. Команді остали ще „цивільні" старшини, з якими я часто сходився, і ми застановлялися над витвореною ситуацією. Кожний день втверджував нас в переконанню, що полк. Ціріц заведе Армію в пропасть.

З кінцем листопада нас кількох вирішило, що треба конечно покликати до життя політичну раду, яка й сталаби політичним проводом У. Г. А. Я згодився виготовити реферат і виголосив його в помешканні сот. Льва Шепаровича перед кількома старшинами. Тези реферату були ось які: Ми опинилися без політичного проводу. Диктатор виїхав, не оставляючи ні директив ні свого заступника. Нач. Команда опинилася в руках Ціріца, чужого для укр. справ. Він цілковито підчинився команді добровольчої армії. Мусимо змагати до витворення заступництва неприсутнього політичного проводу і його зробити відповідальним за долю У. Г. А.

Тези одобрено і вирішено скликати на нараду, — очевидно в найстрогішій тайні перед Нач. Командою, — більше число старшин. Це й сталося в два дні після того. В кімнатах старшинської харчівні при вул. Хмельницького відбулося зібрання в присутности 16-и запрошених старшин. Після мого реферату вивязалася коротка дискусія, у висліді якої покликано до життя „Колеґію пяти" і її уповноважнено до ділань від імені У. Г. А.

До Колеґії вибрано: от. Шухевича, от. Лисняка, сот. Молеція, сот. Турчина і мене. В тракті своєї діяльности „Колеґія" кооптувала двох нових членів — от. Юл. Шепаровича і пор. Василя Чайківського. Голови Колеґії не вибрано ізза того, що всі члени від того обовязку відмовилися. Презідіював на засіданнях звичайно от. Шухевич або от. Лисняк. Я був секретарем Колеґії.

Таким чином заіснувала немов друга Начальна Команда, а властиво політичний провід Армії. Колеґія розбудувала свій апарат на підставі ось якої схеми: колеґії з 3-ох утворено при всіх трьох корпусах. Ті мали утворити колеґії 3-ох при бриґадах, а бриґадні колеґії мали вишукати мужів довіря по всіх полках. Іменовання членів колеґій корпусів і бриґад застерегла собі „Колеґія 5-и". Корпусні колеґії іменовано безпосередньо, бриґадні на внесок корпусних. Продовж тижня існували вже корпусні колеґії, а бриґадні колеґії затверджувано одну за другою. Сьогодня вже не пригадую собі, в котрих саме бриґадах утворено колеґії, на всякий випадок були бриґади, в яких колеґій не утворено.

Через таку розбудову свого апарату колеґія хотіла захопити вплив на цілу армію, щоби могти диспонувати армією так, як цього вимагала потреба.

Першою справою, що прийшла на порядок дня колеґії, був перемарш придніпрянської армії з заходу на схід через район У. Г. А. Армія У. Н. Р. відступила на захід в район Любар—Хмельник. Там влада Денікінців не сягала. Від Літина начиналося „царство" Шепеля. В тому районі створилися дві повстанчі армії (ґен. Павленка і от. Тютюника) і постановили перейти в район Умань-Христинівка. Очевидно, мусіли вони переходити крізь залізничу лінію Винниця-Козятин, що була обсаджена У. Г. А. В тій саме справі приїхав до Винниці делеґат від ґен. Павленка, який й переговорював з колеґією. Очевидно, рішено перепустити повстанчі армії. Але що найблизчої ночі армії мали вже переходити район У. Г. А., треба було негайно повідомити про це частини І-го Корпуса, що були в районі Козятина. Офіціяльних середників ьокомоції чи звязку не можна було вживати, бо легко могли про це довідатися Денікінці, що швендялися по Нач. Команді. Але тут станув в пригоді ґен. Тарнавський (він знав про іменовання колеґії і нашу роботу акцептував). Він мав два верхівці і вони послужили для звязку. Частини І-го Корпуса в час повідомлено і армії Павленка і Тютюника свобідно перемашерували ніччу через райони розташування У.Г.А. між Винницею і Козятином та перейшли в запілля денікінської армії.

Наступ червоної армії на фронті, як рівнож акція повстанчих армій ґен. Павленка і от. Тютюника в запіллі, привели до ґенерального відвороту армії Денікіна на полудне. Ставало ясним, що денікінська армія уступатиме й з району Винниці та що перед У. Г. А. стоять такі можливости: Відступати враз з Денікінцями на полудне на Одесу і Крим, або свого „союзника" покинути і ділати на власну руку. Начальн. Команда У. Г. А. була першої думки. Для полк. Ціріца не було сумніву, що У. Г. А. має ділити спільну долю з Денікіном і іншого виходу з ситуації він взагалі не допускав. В слід за тим Н. К. приготовила плян переїзду всіх частин на полудне, причому осередком нового скупчення У. Г. А. мала бути спершу Одеса, а далі Крим.

Колеґія була зовсім протилежного погляду. Вона вважала, що належить використати цей монент, щоби взагалі відірватися від Денікіна, а висилку У. Г. А. в район Одеси оцінювано як катастрофу. Щоби до цього не допустити, колеґія вирішила — іншого виходу не було — застрілити полк. Ціріца. До того не дійшло, бо в міжчасі ґен. Микитка захорів на тиф і команду Армії обняв ґен. Тарнавський, який з колеґією в поглядах зовсім погоджувався. Але про це пізніше.

Червона армія двигалася в побідному поході з півночі на південь і ставало кожному ясним, що їй не опреться виснажена Галицька Армія, рахуючи виключно на власні сили. Тому зриваючи з Денікіном, треба було орґанізувати новий, обєднаний національний фронт, настільки сильний, щоби він встоявся проти червоної армії. В тій цілі вирішено навязати контакт з армією ґен. Павленка і от. Тютюника, що оперувала тоді в Уманщині. В Хмельнику, себто в районі „царства" Шепеля, зібрались були деякі члени правительства У. Н. Р. та діячі, між іншими тодішний товариш мін. внутр. справ д-р Макух. Це був одинокий галицький політик, який, хоча й мав змогу, не виїхав за кордон, але остав на становищі до останньої хвилі. Ті діячі утворили в Хмильнику свого рода правительство, назване „Українська Краєва Рада". Її головою став здається д-р Макух. З цею Радою колеґія увійшла в звязок, а що Рада стояла в звязку з армією Павленка і Тютюника, то через неї колеґія навязала контакт і з нею. Ціль була ясна. Колеґія хотіла випровадити У. Г. А. на чисті води, відвязати від зненавидженого Денікіна і поставити її знов на фронт боротьби за самостійність України.

В той час не дармували й большевики. У Винниці і околиці, так серед населення як і серед У. Г. А. вели вони усилену аґітацію та підготовлювали ґрунт для червоної армії. У Винниці, очевидно в підпіллі, сидів подільський ревком. На його чолі стояв Хвиля (теперішний шеф преси на Україні) член Рос. Ком. Партії (Р. К. П.), Андрій Ковтунович та Микитка — оба боротьбісти. (Після приходу червоної армії Хвиля став головою под. паркома, Ковтунович головою ревкома, а Мик. воєнкомом.) Перед колеґією стало питання: яке становище заняти супроти тої сили, що, випираючи Денікіна з України, ось ось стане активною й на фронті У. Г. А.? Добре, якщо вдасться плян сполуки з армією Павленка і Тютюника, але як до того не дійде? І колеґія постановила увійти в переговори з большевиками на всякий випадок, а головно, щоби знати їхні замисли супроти У. Г. А. Ведення переговорів доручено мені. Майже кожного дня вечером десь від 10-го грудня до мого помешкання при вул. Хмельницького приходили три згадані члени підпольного ревкома і я сам, а згодом в двійку з кооптованим членом колеґії Вас. Чайківським годинами вели з ними розмови. Виступали ми перед ними — я як секретар, а Чайківський як член неіснуючого ревкому У. Г. А. Большевики старалися нас переконати, що У. Г. А. повинна зробити переворот

та доки ще надійде червона армія — проголосити владу рад. Наші сумніви щодо большевиків намагалися вони розвіяти ріжними арґументами. Одного вечора з тріумфом показали вони радіодепешу з промовою Троцького: „ми не йдемо України здобувати, але передати владу українським робітникам і селянам“. Ну, щож!? Чи ще можете мати якінебудь сумніви? — питав Хвиля. І справді. Спритні посунення большевиків неодному могли тоді завернути в голові. Можна було справді повірити, що большевики по невдачах переродилися, що місто Муравйова йдуть спасителі.

Переговори з большевиками зовсім зрозуміло до нічого не доводили. Але натомісць значно посунулися вперід переговори з армією Павленка і Тютюника. Дня 22-го грудня приїхали до Винниці її офіціяльні делеґати і вже другого дня себто 23-го грудня підписано договір (від колеґії підписав от. Лисняк і я), на підставі якого У. Г. А.: 1) Начальним вождом обєднаних армій визнавала ґен. Павленка. 2) Мала перейти в район Христинівки. Міжтим громадські діячі, що перебували в Хмельнику та по ріжних містах України, зібралися в Літині, що лежав в районі Шепеля. Дня 24-го*) грудня відбулася там нарада, на яку від колеґії виїхав я. Присутних було около 15 осіб, між іншими премієр міністрів Мазепа. На тій нараді принято до відома договір У. Г. А. з армією Павленка і Тютюника, вибрано „Раду Республики“ з 12 членів та постановлено проголосити владу У. Н. Р. в торжественний спосіб дня 25 грудня, себто на другий день, у Винниці.

В нараді я майже не брав участи і почувався зовсім хорим. Зміряв горячку і виявилося, що я мав 39·5 горячки. Шепель положив мене в другій кімнаті на канапі — і я звідтіля слухав, як Палащук (Конар) кидав громи на У. Г. А., не оставляючи на нікому сухої нитки. Я з трудом встав та увійшов до кімнати нарад і попросив голосу. Але говорив дуже коротко, не було сил. Десь біля 7-ої год. вечора я відїхав до Винниці. В авті застав я пару нових чобіт, а шофер сказав, що вони належать мені. Виявилося, що Шепель (він їхав зі мною з Винниці), побачивши, що мої чоботи находяться в більш як оплаканому стані, обдарував мене — на тодішні часи правдивим скарбом.

Тимчасом в Нач. Команді богато змінилося. Ґен. Микітка захорів на тиф. Ціріц хотів спонукати Микітку, щоби на своє місце він іменував ґен. Кравса. Але колеґія до того вже не допустила — як це подрібно описує в своїх споминах от. Шухевич і Нач. Вождом майже під пресією колеґії згодився стати ґен. Тарнавський. Таким чином ситуація значно поправилась. Ген. Тарнавський знав про іменовання колеґії і залишив за нею повне право рішень в політичних справах, заявляючи, що він акцептує все, що колеґія вирішить. Першим ділом ґен. Тарнавського було здержання транспортів частин У. Г. А., що їх Ціріц дириґував до Одеси. Як найдалі висунену на полудне стацію скупчення визначено Бірзулю. Рівнож годився ґен. Тарнавський на нашу концепцію злуки з армією Павленка і Тютюника. Отже колеґія вже не потребувала працювати конспіративно і паралізувати ділання Н. К., але завдяки припадкові стала можливою співпраця обох чинників у момент для У. Г. А. незвичайно тяжкий і відповідальний.

(Докінчення буде).

*) Помилка в датах може бути, але найвище о один день.

Отаманщина

Написав: *Михайло Середа, полковник Армії У.Н.Р.*

Отаман Біденко

В арештанському ваґоні товариші недолі зустрінули арештованого отамана Біденка так, як в останньому акті незабутньої комедії Гоголя адміністрація міста зустрінула ревізора.

Здивованими очима окинув отаман поважну авдиторію, уклонився знайомим, іронічно усміхнувся і сказав:

— Не сподівався від Петлюри, що викине таке колінце.

— О, він дограється!.. — зворушено прорекла авдиторія: — Без нас йому жаба цицьки дасть...

Отаман всея Волині і землі Поліської поважно пройшовся вздовж ваґону, націлив для себе затишний куток і, скинувши зі себе звичайну жовнірську шинелю, розіклав її на брудній підлозі, підложив під голову оклунок з харчами, на який ліг горілиць і замислився. Більше авдиторія не почула від нього ані слова. Минали дні, тижні, а він лежав собі тихенько у затишному кутку на шинелі, палив цигарку і мовчав. Хіба тільки щось незадоволено пробубонить по адресі полковника Чоботаріва, начальника сторожі Головного Отамана, коли той було, як ошпарений, пробіжить через ваґон.

Біденко був високий на зріст, широкий у плечах і грудях, огрядний, жилявий, незвичайної фізичної сили, направду, як той казковий велетень Святогор або Добриня Микитич. Темно-русява голова його ніби вросла в плечі; на рожевому обличчі — карі замислені очі під густими насупленими очима, великий римський ніс і пишні довгасті вуса. Був зодягнутий у сіру, російського зразку, шинелю, юхтові чоботи і чорну каракульову шапку, що нагадувала своєю формою папську тіяру.

Був час, коли в Українській Армії отаман Біденко займав положення мило видженої особи, коли зарядження його виконували полки і дивізії.

То був 1917 рік.

У літку він повернувся з Київа до 34-го українізованого корпусу майбутнього гетьмана Скоропадського з високою місією — звязкового від Центральної Ради. Правду кажучи, він відповідав своєму призначенню. Свідомий Українець, незломний патріот, енергійний, працездатний — він мав талан, що підпорядковував йому козаків: він гіпнотизував їх і ве-

литенськими розмірами своєї постаті і зрозумілими, ясними для них промовами і своїм вишневим ціпком, що був подібний до чабанської керлиги. В листопаді 1917 року старшини 104 дивізії корпусу Скоропадського, яка була розташована під Збаражем, пережили небезпечні часи, чуючи від козаків загрози і незадоволення:

Козаки ремствували:

— Ми потрібні у Києві, де Москалі гуртуються, аби знищити Центральну Раду! Наші старшини навмисно затримують нас на німецькому фронті. Час їх приборкати!

Старшини казали:

— Біда, у повітрі смердить штабом Духоніна. Однак їм підвезло: з Києва повернувся Біденко, зібрав козаків, помахав перед їх носами своєю магічною керлигою — і всі були заспокоєні.

Коли відомий Муравйов загрожував Києву, Біденко одержав від Генерального Секретаріяту призначення на командуючого хвастівським фронтом, що мав обороняти підступи до Києва від III-го Гвардейського корпусу Євгенії Бош. Подібно до російського генерала Кутузова, який, скликавши в 1812 р. генеральну раду під Москвою, поставив питання, чи залишити на поталу Наполеона, чи захищати Москву, — так і Біденко скликав військову раду у Хвастові, на якій розглядалася справа вже не про Москву, а про Київ. Бог то знає, яку вони там ухвалили стратегію, тільки наслідки для командного складу були досить неприємні. Команданта і начальника штабу корпусу генералів Гандзюка і Сафонова червоноармейці розстріляли; команданти полків, рятуючи життя, порозбігалися, хто куди; автора цих рядків, який мав нещастя, виконувати в той час обовязки начальника штабу І. української дивізії, большевики загнали в Мотовилівський ліс, у невилазні нетри, де він довгий час відживлявся акридами та диким медом. Де подівся підчас невеселого погрому отаман Біденко, історія жадної памятки не залишила.

Знайшовся він вже за часи гетьманування Скоропадського у Києві, де забрав активну участь у заснованому українському клюбові „Батьківщина", вишукуючи і гуртуючи до повстання старшин, що були розкидані по всім кінцям України.

В листопаді одночасно зі С. В. Петлюрою він отаборився у Білій-Церкві в постаті вартового отамана при штабі Директорії. А коли перемогла Директорія, він, роздобувши невідомо від кого і як, урочисті грамоти на посідання землею Волинською, налинув на територію, на якій були розташовані повстанчі відділи отамана Оскілка. Оскілко вважав себе на правах завойовника справжнім господарем Волині і всілякі призначення з Києва його мало турбували.

Зі ст. Шепетівки Біденко розіслав на всі кінці Волині накази, в яких, повідомляючи населення про своє призначення командантом всіх повстанчих сил на Волині, закликав всіх до послуху і виконання лише його розпоряджень. Наказ цей причинився до великих непорозумінь і трагікомічних історій. Так, призначений ним на повітового коменданта м. Острога полковник Фідлєр, прибувши на ст. Кривин, звязався через телефон з Острогом і повідомив начальника залоги Самчука про своє призначення.

Самчук відповів так:

— Я маю коменданта в особі сотника Собка, який дістав затвердження від отамана Оскілка і Уряду. Для іншого претендента на цю посаду в Острозі знайдеться надійна шибениця.

Зворушений ласкавою відповідю Самчука, Фідлєр запевнив його, що він змобілізує половину повіту, оголосить Самчука контр-революціонером і за допомогою гармат залишить від Острога один історичний спогад.

Загроза Фідлєра мало вразила Самчука.

— А я, — відповів він: — змобілізую другу половину повіту, оголошу вас большевиком і зітру вас з отаманом Біденком на порох.

Перемога залишилася за Самчуком, який хитрощами заманив Фідлєра до Острога, обезброїв його, заарештував і передав його в розпорядження Оскілка.

Непорозуміння з призначеннями лише подвоїли енергію Біденка, який тепер формував кінний відділ. Кіннотчики його були набрані з Волиняків. Хлопці були хоть куди: високі, стрункі, слухняні, добре зодягнуті і взуті. То був час, коли анархістка Потоцька зі своїм відділом грабувала Проскурівське селянство і нищила поміщицькі маєтности. Біденко, як той орел, налетів на завзяту бабу, що боронилася по всім правилам військової штуки. Але деж там було тягатися їй з людьми, які не злазили з коня з першого дня світової війни. Анархісти були потрощені, однак Потоцька, не дивлячись на тяжке ранення в груди, мала щастя утікти від полону.

Зі славою і трофеями повернув отаман до своєї сталої резиденції в Ізяслав, де відпочивав після військових турбот і бойової праці. Ореол його бойової слави відчули навіть власники цукрових заводів. В армії склали прислів'я: „такий-то має грошей, як Біденко цукру". Однак Біденка цікавили не лише тільки матеріяльні досягнення; його турбувала також справа українізації населення. Перебуваючи в Ізяславському-Городищенському жіночому монастирі, довідався він про велику і цінну бібліотеку в монастирі, яка складалася виключно з російських книжок. Ігуменя монастиря одержала від отамана докір, а книжки повиносили козаки на площу і попалили на кострищу. Несподівані події на військовому фронті примусили отамана на деякий час залишити культурну працю. Большевики захопили Острог, загрожуючи надалі Кремінцеві та Ізяславові. Отаман зі своєю кіннотою отаборився тепер в лісі, між Острогом та Кремінцем. Большевики, пограбувавши населення і підібравши військове майно, що його залишили у місті українські війська, склали його на вози, які скерували на той ліс, де чекав на них Біденко. І вони і ескорта дісталися отаманові, який вважав тепер свою військову місію покінченою і повернувся до Ізяслава, де й відпочивав.

Начальник штабу північного фронту Агапіїв, рятуючи від большевицької навали Рівне, запропонував Біденкові зєднати свій відділ з Наливайківцями, що захищали підступи на Рівне. Біденко відповів, що він має свої завдання і ніяким штабам не підлягає.

Українська Армія переживала агонію. Штаб Дієвої Армії з Проскурова перекинувся на ст. Здолбунів. Большевики загрожували тепер Шепетівці, силкуючись спіймати Українську Армію в свої залізні обійми. Що було робити? Начальник штабу Дієвої Армії Андрій Мельник делегував до Біденка поручника Шевчука з наказом, аби отаман розташував свій відділ на правій ділянці від Шепетівки. Поручник Шевчук прилетів до Ізяслава, однак дістатися до отамана була справа складна. Будинок, в якому замешкував

Біденко, був густо обсаджений скорострілами і людьми. На подвірі, ганку, на горищі, зпід даху, скрізь стирчали скоростріли, списи і рушниці. Складалось враження, що будинок провадив бойову акцію.

З великими митарствами Шевчук вимолив авдієнцію у отамана. Отаман зустрінув його ніби привітно, алеж, почувши наказ Мельника, довший час не міг вимовити від гніву ані слова.

— Що? — нарешті видавив він зі себе слово. І видавив так, що по хаті пішла луна і задзвонили шиби, ніби десь на селі вдарили у дзвін.

— Наказ!.. мені!.. Мельник! — зґвалтував отаман. Пізніш поручник Шевчук зізнався, що, не дивлячись на свій велетенський ріст, він відчув себе таким маленьким, що розшукував в підлозі діру, в яку мріяв сховатися від страшної в той мент постаті розлютованого отамана.

Червоний як буряк, з піднесеними до гори руками, що своїми розмірами скидалися на святкову макітру полтавської бублешниці, пристукуючи чоботом по підлозі, від чого стіл несамовито витанцьовував, отаман гукав:

— Я сам собі отаман Мельник!

Певно і на стайні отамана не знайшлосяб такого коня, на якому можна було дігнати Шевчука, коли він по закінченню авдієнції вертав до Здолбунова.

Авдієнція мала недобрі наслідки для цукрозаводчиків: требаж було якось заспокоїти розгніваного отамана. Уряд, провідавши про надмірну ніжність отамана до волинського цукру, мало не заплакав від розпуки: цукор залишався єдиним ресурсом, що дозволяв провадити на далі боротьбу з большевиками. В згоді з Урядом штаб Дієвої Армії уложив такий проєкт: малося вирядити на ст. Шепетівку сотника Ромбашевського з надійною сотнею козаків. Зі стації Ромбашевський мав повідомити Біденка, що зі штабу прибув скарбник з грішми для його відділу. Сума грошей складала буцімто досить поважну цифру, яку можливо було передати лише безпосередно отаману.

Біденко спіймався таки на цей гачок. Одержавши солодке повідомлення про гроші, він, не забувши про власну охорону, яку несли постійно пять ліпших козаків, зявився на стації, тримаючи в руках незвичайних розмірів скриньку для грошей. Тут його

З воєнних портретів В. Перебийноса. — Пор. Шкурат.

З воєнних портретів В. Перебийноса. — Значковий начальник бриґади пор. Варда.

й заарештували. Деякі члени Уряду вимагали негайного розстрілу отаманів Палієнка, Семесенка і Біденка, однак більшість визнала призначити над ними воєнно-польовий суд.

Отаманів перевезли до Камінця. Несподівана навала Денікінців дала отаманам змогу увільнитися зпід арешту. Кіннотчики Біденка, почувши про звільнення отамана, знову зібралися до його послуг. Отаман порозумівся з боротьбістами і, прилучившись до Таращанської дивізії, вирушив з ними на фронт.

Чекісти, яких чимало вешталося на фронті, одержали з Київа відповідні зарядження. Якось отаман необережно залишився в селі переночувати. Кіннота його була розташована щось в 3 кільометрах від фронту. Чекісти не прогаяли такого влучного для них менту: заарештували Біденка і посадовили у Літинську вязницю.

Одної ночі його привели до кабінету голови місцевої чеки. Голова прочитав йому ніби одержане ним телеграфне розпорядження про відрядження отамана до Винниці, де мали розглянути його справу. Біденко зрозумів, що його мають зараз розстріляти.

І дійсно, ледви він ступив 2—3 кроки від кабінету, як накинулися на нього чекісти, повязали ремінцем руки і повели за місто.

— До озера! — подав старший з них команду. Зупинивши людей на березі озера, він сказав отаманові:

— Що? Прийшла й на тебе смерть! Доволі попив ти нашої крови!

Наказав розвязати йому руки.

— Скидай жупана! — гримнув він на отамана.

Біденко покірно скинув.

— Сідай на цей горбок, я скину з тебе чоботи! — метушився старший.

Отаман присів на горбок. Чекіст скинув одного чобота, розглянув халяву, почмокав губами, солодко сказавши:

— Добрий чобіт...

Тільки він взявся скидати другий, як отаман, що було духу, так упік його цим чоботом по пиці, що він тільки здригнув ніжками і покотився з горбика в озеро.

Решта чекістів з такого диву ніби скамяніли, забули навіть, що тримали в руках зброю.

— Стріляй! Повилазило вам, що нічого не бачите! — очунявся старший десь далеко за горбком.

Чекісти зірвалися стріляти, однак, це було, як кажуть, в пустий слід.

В одному чоботі і сорочці доскочив отаман до ліса, де знайшов хату лісничого. Лісничий був свій чоловік, свідомий Українець. Він нагодував і зодягнув отамана і порадив йому дістатися на сусідню стацію, на якій перебував галицький відділ.

Галичани щиро зустрінули відомого їм отамана, дали йому грошей і посвідку, що він хорий козак, має звільнення з війська і повертається до Галичини.

І коли населення України читало в большевицьких часописах про утечу з Літинської вязниці „злостного“ бандита Біденка, отаман широкими кроками з вишневим ціпком в руках і торбиною за плечима простував до рідних пенатів.

Нарис історії XIV. Бриґади

Написав *пор. Карло Аріо*

(Продовження)

II. курінь має для забезпечення правого крила вислати відділ зложений з сильної піхотної чети, одного скорострілa і одної гармати на право так далеко, як можливо, зглядно на віддаль ока. Напрям цього відділу: Дашів — Китайгород через -ф- 244 (на дорозі Китайгород — Ґранів) відтак попри хутірок в лісній парцелі, віддаленій пів верстви на полудне з половини дороги до Слоб.—Левухи. Відтак через Наравку—Севастинівку на хутір Пожинки. Кавалерійська чета бриґади, яку скріпила кавалерійська чета 8-ої бриґади, приділить сему відділові кількох козаків для звязку.

Скорострільна сотня приділить одну чету I-ому куріневі, а сама находитись-ме при II-гім курені.

III. курінь резерва. Штаб бриґади і кавалер. чета при резерві. Обоз боєвий відійде з Кальника покищо до Китайгорода і держатиме безпосередну злуку зі штабом бриґади. Письменні, ситуаційні звіти слатимуть курені що дві години до штабу бриґади. Початок наступу в 5-тій год. ранком.

Цей приказ видано всім частинам почасти телефоноґрамою, почасти письменно в першій половині ночі з 10. на 11. VIII. 1919 року.

Тут треба завважити, що ситуація і майбутній успіх наступу не був так виразний і легкий, як це представив був начальник штабу Корпусу. А це з таких причин: 10. VIII. себто день перед приказаним наступом, наспіли до штабу бриґади два неприємні зголошення. Перше від кмдта кавалерійської чети чет. Щербанюка, який особисто їздив з кавалер. стежею на розвідку у Гайсин, а друге з II-го куреня від кмдта стежі, який вів розвідку на Ґранів і був в самім місті. Оба кмдти стеж зголосили цілковиту відсутність Київської ґрупи. Від населення довідалися, що „Петлюрівці“ вчера в ночі, себто з 9. на 10. VIII. поїхали взад десь на Брацлав чи на Тульчин. Цього дня з Корпусної Комди наспіло звідомлення, що в Тульчині стоїть штаб Київ. ґрупи. Більше довідатись тут не було можливо, получення, помимо зусиль кмдта стежі, не було можливе. Кмдт стежі зголосив, що недовго перед його приїздом виїхала з міста кавалерійська ворожа стежа і то мабуть в сторону Михайлівка—Гайсин.

В виду цього крило 14-ої бриґади висіло зовсім в повітрю на просторі коло 20 км. в продовженню власного правого крила. Після поданої диспозиції, зглядно ситуації кмди Корпусу, згідно з ситуаційним звідомленням Д. А. У. Н. Р. мала Київська ґрупа знаходитися в районі Гунча—Ґранів—Гайсин, а в злуці з нею бриґада У. С. С. в районі Марянівка—Тімар—Зятківці.

В дісности показалось інакше. — Ситуація була неясна.

Відповідне зголошення вислано негайно до корпусної кмди, заразом попрошено Корпус приділити до бриґади одну кавалерійську сотню. Це було конечне, раз для ліпшого забезпечення крила перед окруженням з боку і також головно тому, що після власної розвідчої інформації мали находитись напроти нашої бриґади два піхотні полки і відділ кінноти!

Після ситуаційного звідомлення корпусної кмди (власна сила виносила около 4000 крісів і 400 шабель) напроти власного Корпуса стояло около 4000 крісів і до 500 шабель. Пізніше однак показалось, що піхотні полки були дещо сильніші вже тим самим, що були ліпше узброєні і виряджені, а головно на висоті фізичної і моральної сили, а кавалерія не 500 шабель, а около 1200—1500 шабель. Це була переважаюча сила, проти котрої остоятись в тих обставинах, в яких находилися власні частини, було всежтаки дуже тяжко.

Як я вже сказав, стан здоровля бриґади був критичний. Відплив вояків через пошесть був великий, а реконвалесценти, які вертали, не були ще вповні здібні до тяжкої фронтової служби, а тим самим боєздатність з кожним днем відповідно меншала. Супроти такого положення і стану річи булоби більш вказаним і кориснішим не робити наступу, а держати окопи, які були досить пригожі і до оборони відповідні. В окопах, себто в дефензиві можна було меншими силами остоятись супроти сильнішого ворога. Можна було видержати всежтаки до часу, заки інші частини

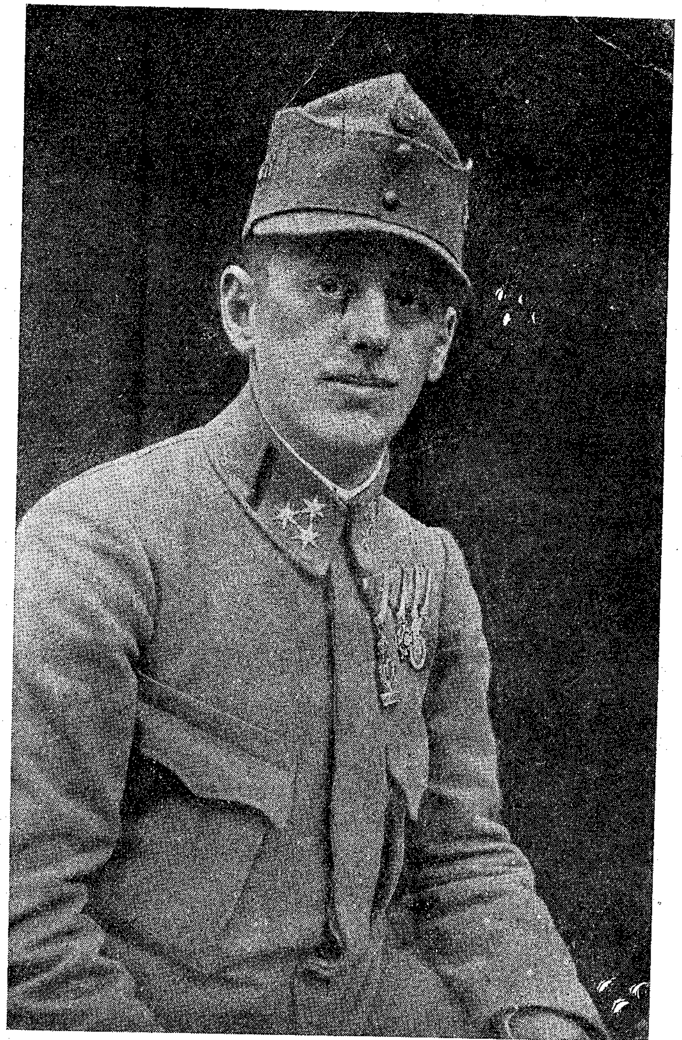
Армії булиб наспіли. Це був мій погляд і погляд от. Оробка та інших старшин, які знали добре власну силу, власне положення і оцінювали ворога менш-більш сильнішим, як власні сили. Однак приказ був виданий і треба було його перевести.

Наступ розпочався, як було приказано і пішов досить скоро і успішно вперед. Коло 10-ої перед пол. стояла бриґада, головно І-ий курінь в тяжкій боротьбі з добре окопаним ворогом на узгірях на східнім кінці села Слободище. По огню ворога було пізнати, що був озброєний переважно в мітрайлєзи. ІІ-ий курінь лише поволи і тяжко посувався наперед через Чорторию, себто село, яке тяглося на полудне від Слободища за ставом (на картах зазначено лиш Слоб.). Відділ, що забезпечував крило бриґади, осягнув хутір в лісній парцелі приблизно кільометер на полудне від Чорториї. Ліве крило І-ого куріня не мало ще злуки з 8-ою бриґадою, яка вже була в наступі, однак ще не стояла на рівній висоті. Щойно коло 10-ої год. ввійшла в бій під Сл. Росаховатою. Коло 11-ої год. вислано ситуаційні звідомлення до 8-ої бриґади з тим, щоб вона післала їх телєфонограмою до Корпусу. 8-ма бриґада мала получення перманентною лінією вздовж вузкоторівки.

Бій з сильно окопаним ворогом був тяжкий і тревав кілька годин. Завдяки ініціятиві пор. Голоти кмдта 1 сот. і геройській відвазі його старшин, здобуто Слободище коло 3. год. по полуд. Ворога відперто на Тарнаву і Лєвухи. ІІ. курінь підсунувся правим крилом вздовж ставу в ліску під цвинтар Лєвухи; його висунена охорона правого крила осягнула дорогу Гранів—Лєвухи. Ліве крило І-ого куріня осягнуло висуненою стежею корчму Чубійка. Бриґада заняла позиції на узгірю за селом Слободищем, ІІІ-ий курінь підсунувся на край села, а кмда бриґади перейшла з Чорторий до Слободища. 8-а бриґада заняла в 6. год. вечером вже втрете цього дня Сл. Росохову, власне ліве крило оперла о лісничівку при вузкоторівці (верству на полудне від с. Коритня), занявши позиції перед Сл. Росоховою. Наше ліве крило мало в цей час злуку з правим 8-ої бриґади.

В такій то менш-більш лінії настала коротка павза. Ворог і власні частини почали уґруповуватися. В міжчасі дістав ворог підмогу в піхоті і артилєрії. Село Слободище стояло під огнем. Штаб бриґади знаходився коло церкви. Післано другий ситуаційний звіт до Корпуса також через 8-му бриґаду. З 8-ої бриґади також дістали звіт. Невдовзі почалася перепалка, яка тревала аж до вечера. Наступу не можна було продовжувати, бо темна ніч западала і курені наші почали при помочи населення окопуватися. Тут треба згадати, що населення відносилось до нас дуже прихильно і орієнтувало наступаючу власну лінію, де находиться ворог і в якій силі. Виносили стрільцям їсти і помагали при копанню окопів. Характеристичним для холоднокровности населення може бути те, що підчас нашого наступу на с. Слободище, кілька-сот кроків від ворога переїзджало через вулицю весілля на возах зі співом і музикою. Не обійшлось і без страт та ранених серед населення. Але це принимали люди, як самозрозуміле.

Вже перед самим вечером пішов ворог наступом на І-ий курінь і то з двома піхотними полками і частиною кавалєрії (один з тих полків сімферопільський старшинський полк). Наступ цей був підпираний дуже сильним огнем артилєрії. Перший наступ здержано, за другим наступом почався відворот. Тут

Отаман Оробко, як австрійський сотник.

страчено кілька скорострілів і всі майже доповнення із новобранців Придніпрянщини в галицьких курінях. З ІІІ-го куріня втікла одна третина.

Бриґада ще цеї ночі заняла нові позиції на краю села Городка і то одним курінем на ліво від ставу, а двома курінями на право від ставу. Штаб бриґади і боєвий обоз ночував в Китайгороді. Праву охорону полишено на -ф- 244. На другий день стягнено другий курінь до Китайгороду, який обсадив в першу чергу міст на ставі і західний вихід міста, як також полудневий край перед містом, замикаючи вхід до міста з Ґранова. Це зарядження було необхідним задля того, що праве крило було дуже віддалене, а тим самим треба було забезпечити також зад, вже зогляду на лісні полоси, які тут розтягаються великими просторами на захід і на полудне. Також кавалєрійські стежі доносили, що в околиці Ґранова завважали більші відділи ворожої піхоти і кінноти. В міжчасі також відділ, висунений на охорону крила, зробив відворот перед ворожою кіннотою до міста. Позицію держано під Городком цілу ніч і цілий другий день, себто 11-го, мимо спроб ворога, який кілька раз сильними боєвими стежами пробував вдертись в село. Терен тут був досить пригожий. Пополудні кавалєрійська стежа зголосила, що ворожа кіннота посувається на дорозі з Ґранова до Китайгорода. І справді перед вечером І-й курінь відкинув ворожу кінноту на горбках межи лісничівкою, а полудневим краєм с. Городка.

Ситуація ставалась щораз грізнішою. Власні розвідки зголосили, що ворожа кіннота і відділи піхоти на возах посуваються вздовж річки по пільній дорозі з Буньчи на Рахни Собові. Це було великою небезпекою для наших задів. Тому видано приказ кінноті обсервувати ворога і непокоїти його, а III-ий курінь стягнено з Городка до Китайгороду, як резерву в північну часть міста. І-ий курінь в Городку міг там на досить пригожій позиції остоятися ще якийсь час навіть сильнішому ворогові. Однак і цеї позиції яку тепер бриґада заняла, не можна було довго вдержати тому, що було ясним, що ворог намагається окружити нас і то майже виключно кіннотою. — Зіставлено докладний ситуаційний звіт і післано одного старшину на дорогу Китайгород - Дашів, який залучився на прямім телеґрафічнім полученню з Корпусом. Подано Корпусові звіт і перенято нову диспозицію, яка звучала менш-більш так: Власне ліве крило відкинене переважаючими силами ворога (кіннота) взад (90 верств) і грозить там окруження. Щоб цьому запобігти, посунеться власний фронт дещо на полудне. В тій цілі перейде 14-а бриґада в район Ситківці — Юрківці, 8-а бриґада Дашів — Щобелька - Кальник, 2-га бриґада Купчинці — Коптиліна — Яструбинці — кавалер. бриґад. в Балбанівку. Фронт цей належить всіми силами як найдовше держати, аж до прибуття на фронт частин І-го і ІІ-го Корпусу, які стягаються з большевицького фронту. ІІ-ий Корпус в ів'гонову-ється у Винниці і машерує на Брацлав, а І-ий Корпус підводами з Турбова на Липовець і вузкоторівкою на Погребище на ст. Оратово.

(Далі буде).

Листа втрат І-ої бриґади УСС. (1919 р.)

подана б. пол. духовником У.С.С. о. М. Карівцем, який недавно повернув з Великої України

(Продовження)

Жовтень 1919

Число	Дата	Полк кур.	Імя і на звиско	Місцевість і дата уродж.	Місце і час смерти	Релігія	Стан	Заняття в дома	Місце і день похор.	Причина смерти	Свідки смерти	Похоронив	Замітка
1	11/10 1919	II. п. I к. II. сот.	**Василь Вітер**	1901 Божиків, пов. Підгайці	11/10 Зятківці, п. Гайсин, ґуб. Под.	гр. кат.	вільний	рільник	14/10 Зятківці	В насл. ран	Никола Станкевич, ст. стр., Вас. Саламонович, вістун	о. Макар Каровець	
2	25/10	Відд. пол. стор.	**Луць Озарко**	1898 Тязів, п. Станиславів	25/10 с. Серби, п. Могилів	гр. кат.	вільний	рільник	26/10 цвинтар в Сербах	Тиф плямистий	Др. Щуровський, лікар Іван Гадачек стр.	о. Макар Каровець	
3	6/10	вістун кіннота УСС.	**Дмитро Демчук**	1893 Тисьмениця, пов. Станисл.	п д Роскошівкою, п. Гайсин	гр. кат.	вільний	рільник	7/10 Роскошівка	упав в бою	Лев Лепкий командант кінноти УСС.		
4	6/10	Стр. кіннота УСС.	**Петро Пицко**	1888 Микитинці п. Станиславів	під Роскошівкою	гр. кат.	вільний	рільник	7/10 Роско шівка	упав в бою	Лев Лепкий командант кінноти УСС.	Санітарний відділ	
5	7/10	Стр. II. п. I. к. I. сот.	**Гринько Ковалюк**	1898 Задубрівці, п. Снятин	під Іван-городом	гр. кат.	вільний	рільник	8/10 Іван-город	упав в бою	Куницький, ст. дес., Когут Ф., бул.		
6	5/10	Стр. Госп. с. бр. УСС.	**Данило Бурак**	1898 Миклашів, п. Львів	5/10 Зем. шп. У.Н.Р., Фельштин, п. Проск.	гр. кат.	вільний	рільник	7/10 на цвинт. в Фельштині	тиф			

(Далі буде).

Матеріяли і Документи

ПЕРШІ ДНІ ЛИСТОПАДА У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

6. Звіт з Рогатина

Повітовий комісар др. Михайло Воробець надіслав такий звіт з дати: Рогатин, дня 7. листопада 1918 р.

Нинішного дня обіймив я провізорично управу повіту як вибраний повітовою нац'ональною радою повітовий комісар.

Досі удалося мені урухомити лише місцевий суд, який був на якийсь час застановив свої діла. Всі судді залишаються на своїх місцях і ведуть судівництво по австрійським горожанським і карним законам; отримали приказ безумовно перестерігати прав української мови в слові і письмі.

Задумую також урухомити староство, занимаючи на посадах всіх урядовців, котрі піддадуться моїм наказам і від них буду вимагати того самого, що від суддів з тим, що адміністрація має вестися по лінії інтересів Української Національної Ради.

Податковий уряд функціонує нормально, виплатив ґажі урядовцям і декілька евакуаційних підмог найбіднішим людям, причинків наразі не виплачується, бо готових грошей дуже мало.

Почта, телеграф і телефон функціонують цілком нормально при теперішних урядовцях під управою довіреного чоловіка, що має нагляд над усім.

Ситуація назагал дуже погана, бо узброєні елементи з повернувших з Росії полонених і ріжної наволочі під командою ляйтнанта Михаськова з 55. п. п., що пришив собі три звіздки, допускаються ріжних ексцесів як крадіжей і грабежі на мирних мешканцях і він сам також бере участь в того роду вчинках і що ліпше, собі забирає.

Я нині всіми силами вговорював його, щоби зі своєю ватагою вирушив на поміч Львову, та мої слова здались на чорта, бо п. Михаськів отверто каже, що його армія не має охоти йти під Львів, бо мусить »спасать свободу« в Рогатині, а сили ніякої нема, щоби його до цього приневолити. Він 22. літний смаркач мріє про якусь військову диктатуру, от пр. вчора зі своєю бандою підїхав на коні під ґімназію, де відбувалися збори української повітової національної ради і відгрожувався, що всіх арештує і захопить владу в свої руки.

Того роду діла компромітують розуміється українську державність не лиш у чужинців, але що більше вже таки у своїх людей.

Супроти того буду приневолений може вже і завтра зі свого посту зрезиґнувати, бо не можу піднятися відповідальности за таку адміністрацію. Перед тим попробую ще »кайзершніту«: хочу привезти зі Станиславова вояків, може їм удасться зробити з тим всім порядок, бо я почуваюся до того рішучо слабим і неспосібним.

Повітовий комісар Укр. Нац Ради
Др. Михайло Воробець.

7. Звіт з Турки

З дня 2-ого на 3-ого розіслано по всіх селах Турчанського повіту то кінних, то піших післанців, щоби вчасним ранком явилися в повітовім місті в як найбільшім числі селяни і місцеві інтеліґенти узброєні, в що тільки будуть мати до диспозиції, з метою перебрання урядування у повіті іменем Української Держави.

Селяни з Липя під проводом свого пароха о. Юліяна Присташа зібралися в Хащові, зв'дки під проводом чет. Василькова подалися на постерунок жандармерії в Лімній і той роззброїли, а добутими крісами узброїлася решта селян. Опісля удалися селяни Бережок, Жукотина, Вовча, збираючи коло себе щораз більше людей, на вільне місце перед Туркою і звідси серед зливного дощу подалися коло год. 10. рано дня 3/XI. до Турки. — Тут негайно подалися до рільничої експозитури, де узброїлися ще ті, що не були узброєні, а потім в числі коло 120 людей пішли до військового тартаку, якого заряд, що був під угорською і німецькою командою, передав добровільно в руки відпоручників Укр. Нац. Ради всі свої аґенди як касу, маґазини і інше. — Команду над військовим тартаком обняв чет. Васильків. Опісля перебрано владу як в місті так і в цілім повіті. В повіті заведено воєнний стан, воєнним командантом повіту іменовано пор. Турка, командантом міста пор. Литвинова. Управу староства переняв Ліськевич.

В середу зібрались відпоручники всіх громад і тоді вибрано прибічну раду з повітовим комісарем Всеволодом Ріпецьким, канд. адв. з Самбора. Про затвердження цього вибору проситься Укр. Нац. Раду у Львові. Постерунки обсаджено новими людьми, одначе богато з давних жандармів Поляків зголошується до служби. Між іншими зголосився до служби дотеперішний командант пов. жандармерії Шляхетко. Жандармерія в Лімнім, зачувши про переворот, опустила свої місця.

(Далі буде).

Рецензії і замітки

О. Олесь: Княжі часи

(В-во „Неділя" стор. 178. ціна 3 зл.)

Писати історію народу вязаною мовою — завдання, яке виконували, чи старалися виконати численні поети ріжних націй. В нашій літературі були теж такі спроби. Кулішевий замисл історії Козаччини в формі дум не дочекався викінчення. Те саме можна сказати про історичні поеми Руданського та Щурата. Історія України віршом — це не так артистична спонука, як потреба будня. Поет, що є рівночасно і суспільним діячем, береться віршувати історію народу не для власного артистичного вдоволення, але тому, щоби спопуляризувати історію народу в цій формі. А кожному відомо, яке педаґоґічне значіння має знання рідної історії, спеціяльно для недержавного і розірваного кордонами народу. Цю мету мав на оці і Олесь, коли задумав звіршувати княжий період. Великий поет не зражувався невдячністю такого замислу, бо не думав про побільшення своєї слави, а про поширення знання рідної історії серед широких кругів народу. Тому і форму вибрав легку та невибагливу, тому і змістові надав прозорість та простоту. Розгорнув перед очима читачів картинки і сильветки, веселі і сумні, світлі і понурі. Переважна часть віршиків це переповідження подій чи характеристика князів, але попадаються між тим і поетичні перлини, які зворушують читача ніжністю вислову чи захоплю-

ють красою малюнку. Вірш „Святослав“ певно буде окрасою кожної нової антольоґії української поезії. „Княжих Часів“ Олеся не можна порівнювати до його „З Журбою Радість“ обнялась. Не можна і не треба. Ціль, яку мав поет при писанні одного, зовсім не та, що при писанні другого. „Княжі Часи“ — книжка дуже корисна, потрібна і бажана. Вона повинна знайтися в кожній хаті, щоби піддержувати любов до традиції і вчити на примірах любови до рідного краю.

Р. Купчинський

Від В-ва „Червона Калина“

Останні два місяці позначились в нашім Видавництві помітним зростом видавничої діяльности, що мусіли завважити і наші постійні відборці та читачі. В місяці березні і травні появилося декілька випусків, коли звичайно появлялася на місяць лише одна книжка. За цих два місяці вийшли: Масарик „Спомини“ (І. том.), Шухевич: „Видиш брате мій“, Галаган: „З моїх споминів“, Мельник: На чорній дорозі“. Поява декількох випусків, майже нараз, являється причиною браку власної друкарні, бо ніколи не можна усталити появи поодиноких випусків черґово — часами доводиться ждати декілька місяців на віддану давно до друку книжку, тоді як деколи друкарня поспішиться і викине її на протязі 2-3 тижнів; буває, що в якомусь місяці появиться аж кілька новостей, а буває і такий місяць, що не вийде нічого.

В травні вийшло теж дві книжки — III том. „Споминів“ Петрова і Б. Лепкого повість з княжих часів „Вадим“, а в червні появляться спомини Д-р А. Чайківського „Чорні рядки“, Масарика II. том „Споминів“ та Олени Степанівни „На передодні великих подій“ (спомини й переживання 1911-1914. рр.). Віддано також до друку велику працю Олекси Кузьми „Бої за Львів“, яка охоплює всі листопадові події на основі важних документів та зізнань учасників-свідків. Праця О. Кузьми, поруч „Берестейського Мира“ та „Споминів“ Масарика буде одним із найповажніших видань щодо коштів та розмірів — книга великої історичної вартости, яка крім грошевих вкладів вимагає і чимало часу, заки вийде з друку, тому годі устійнити докладно речинець її появи. Всежтаки найдалі з початком осінного сезону вона буде в продажі.

Наприкінці мусимо ще згадати про слушні завваги деяких наших членів відносно реклямування деяких наших книжок, які не появилися. Вина тут не Видавництва. В одному випадку (III. том Споминів ґен. Петрова) завинила друкарня, що друкує цю книжку повних 6 місяців, замісць 2-3 тижні, в другому („Вилітали орли“) не міг додержати зобовязань автор, так що мимо старань Видавництва ще й досі не можна устійнити, коли ця книжка появиться.

ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

II. річник / Число 6. / Червень 1930.

*

ЗМІСТ

	Стор
Українському невідомому воякові — Марійка Підгірянка	2
Я чув, як мати всесвіта... — Уот Уітмен	2
Полковник У. Г. А. Альфред Шаманек — В десяті роковини смерти — Др С. Шухевич	3
І знову маємо весну — Б. Л.	6
З повідомленням — Василь Горбай	6
Моя відповідь — Андрій Бурачинський	7
Коли ви вмірали — Музика М. Гайворонського	11
До історії повстанчого рейду ґен. хор. Ю. Тютюника в листопаді 1921 р. (Доклад полк. ґен. шт. Ю. В. Отмарштейна)	12
Явір і берізка — Ю. Шкрумеляк	14
На чисту воду — Дмитро Паліїв	15
Отаманщина — Михайло Середа, полк. Армії УНР.	17
Нарис історії XIV бриґади У.Г.А. (Продовження) — пор. Карло Аріо	20
Листа втрати І-ої бриґади УСС. (1919 р.)	22
Матеріяли і документи	23
Рецензії і замітки	23
Від В-ва „Червона Калина“	24

Редаґують: *Лев Лепкий* і *В. Софронів-Левицький* Відповідальний редактор: *Петро Пасіка*

Друкарня ОО. Василіян у Жовкві

28 РІК ВИДАННЯ. **ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!** 28 РІК ВИДАННЯ.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

Що виходитиме від 1930 р. під тою самою редакцією.

ЛНВ виходить точно в кінці кожного місяця в обемі шести аркушів.

ЛНВ, як і досі, буде виразником ідей, боронених від 1922 р.: »літературний імперіялізм« — в краснім письменстві, творчий субєктивізм — в критиці, енерґетизм — в фільософії, волюнтаризм — в політиці.

ЛНВ поборюватиме, як і досі старий провінціялізм і нове »всесвітянство«, деб вони не виявлялися. Поборюватиме »обєктивність« в трактованні зявищ життя, за якою криється трусість думки і хворість волі.

ЛНВ міститиме, як і досі, твори українських авторів, що косять в нашу дійсність творчі ідеї завтрішнього дня, і тих, що відсвіжують традиції нашого великого минулого.

ЛНВ принесе в 1930 р. м. и. твори: **О. Бабія, Ф. Дудка, Н. Королевої, А. Крижанівського, Вол. Кучабського, Н. Лівицької, Галі Мазуренко, Е. Маланюка, М. Матіїва-Мельника, У. Самчука, В. Стефаника, О. Стефановича** — в белетристиці і поезії, **М. Іванейка** — в фільософії, **І. Гончаренка, В. Дорошенка, Л. Луціва** — в літературній критиці, **Ю. Коллярда, А. Крезуба, ґен. В. Петрова, В. Приходька, ґр. М. Тишкевича** — в мемуаристиці, **Ст. Смаль-Стоцького, М. Тершанеця, В. Біднова, С. Сіропол ка, М. Галущинського** — в науці, **Д. Донцова** — в публіцистиці і критиці.

ЛНВ присвячуватиме увагу пекучим питанням українського життя на цілій нашій території, области економічній, культурній, церковній і політичній. Знайомитиме з новітніми національними рухами. З духовим життям великих народів окциденту. Старатиметься виховувати суспільність в дусі властивого західній культурі активізму.

ЛНВ пильну увагу уділить інформованню про життя Великої України, міститиме оригінальні і передруковані праці зазбручанських авторів.

Передплата виносить: **місячно 2·50 зол., піврічно 14 зол., на рік 26 зол.**

Адреса Редакції і Адміністрації: **Львів, вул. Руська ч. 18. III. пов.**

Редаґує: **Комітет.** За ред. відповідає: **Петро Постолюк.** Видає: **Укр. Видавнича Спілка.**

УКРАЇНСЬКІ ХЛІБОРОБИ: Читайте часописи та книжки Видавництва Краєвого Господарського Товариства **„СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“:**

одинокий господарський двотижневик „СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР,“
одинокий пасічничий місячник „УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК,“
місячник „СТІННИЙ ЧАСОПИС СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР,“
Та ГОСПОДАРСЬКІ КНИЖКИ з бібліотеки Товариства.

Тямте, що лише дорогою науки поліпшите свою господарку та збільшите дохід з неї. Тямте також на це, що весь гріш, який Ви видали на книжки та часописи „Сільського Господаря“ іде на Вашу орґанізацію і сільсько господарську освіту народу.

ЧИТАЙТЕ! **ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!**

„ЗИЗ“ одинокий український сатирично-гумористичний журнал, який вдатно ілюструє з правдивим гумором події нашої історії буденщини.

Чвертьрічна передплата 3·50 зол.

Адреса: **„ЗИЗ“, ЛЬВІВ, ВУЛ. РУСЬКА 18. III. п.**

„ВІДРОДЖЕННЯ“
(давніше „МИ МОЛОДІ“)

ілюстрований орґан Укр. Протиальк. і протинікотин. руху, виходить раз у місяць.

Адреса: **Львів, Ґродзіцких 4. III.**

„ВІДРОДЖЕННЯ“ коштує в передплаті для членів Тов. тільки зл. 3, а для нечленів зл. 3·60 річно. Для заграниці 1 дол. ам.

ЗАГАЛЬНА АҐЕНЦІЯ „ASSICURAZIONI GENERALI“ У ЛЬВОВІ, КОПЕРНИКА 3.

Бл. п. муж мій о. Володимир Богачевський обезпечений був у В. П. Панів полісою Nr. 575345 на суму долярів U. S. A. 1000 (тисяч).

Відшкодовання виплачене скоро і без жадних перешкод, хоча покійник був дуже коротко перед смертю обезпечений, защо складаю Товариству отсим мою сердечну горячу подяку.

Львів, дня 12 мая 1930.

ОЛЕНА З ДУДИКЕВИЧІВ БОГАЧЕВСЬКА